

«Αυτοί/ές είναι σαν κι εμάς»: Ταυτότητες και θετικές αναπαραστάσεις μεταναστών/τριών σε αφηγήσεις από την επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης

Ρίτα Αλίαϊ & Βίλλυ Τσάκωνα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ABSTRACT

The aim of this study is to explore the migrant identities constructed in written narratives posted on the official webpage of the Greek branch of the International Organization for Migration (IOM). The narratives examined refer to migrants' journeys, lives in the country of origin and/or the host country, hopes and goals. The proposed analysis exploits Labov's (1972) structural model for narratives and Bamberg's (1997, 2004) one for narrative positioning, so as to shed light on the migrant identities emerging in the narratives examined. It appears that the identities constructed by the migrants themselves or ascribed to them by IOM portray the former under a favorable light, in an effort to undermine and refute current negative representations of migrants in the Greek media and respective stereotypes.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: αφήγηση, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, μετανάστες/τριες, ταυτότητες

1. Εισαγωγή*

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης διαμορφώνουν τις εικόνες και τα στερεότυπα για τους/τις μετανάστες/τριες παρουσιάζοντας μεικτά μηνύματα, αφενός ευαισθητοποίησης απέναντι στους πληθυσμούς αυτούς και αφετέρου απόδοσης αρνητικών χαρακτηριστικών (π.χ. εγκληματικότητας), επηρεάζοντας έτσι σημαντικά τις συμπεριφορές των πληθυσμών στις χώρες υποδοχής. Πιο συγκεκριμένα, συχνά ενισχύουν την καχυποψία απέναντι στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς, δημιουργώντας ηθικό πανικό. Διαδίδουν την εικόνα του/της φτωχού/ής, εργατικού/ής και «άτυπου/ης» μετανάστη/τριας και δίνουν έμφαση στους τρόπους με τους οποίους παραβιάζονται τα σύνορα της χώρας υποδοχής.¹ Οι μετανάστες/τριες αποτελούν έτσι το πρότυπο του αποδιοπομπαίου τράγου και του κοινού εχθρού. Η στερεοτυπική αυτή αναπαράσταση των μεταναστών/τριών ως εγκληματιών και παρανόμων ταυτόχρονα μειώνει το βάρος των κυβερνήσεων για ανάπτυξη πολιτικών οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη και θα βασίζονται στην ανθρώπινη μετανάστευση. Άλλες φορές τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προσπαθούν να δώσουν μια «εξανθρωπισμένη» εικόνα για τους/τις μετανάστες/τριες μέσω θετικών εμπειριών και αναπαραστάσεων, κυρίως μεταφέροντας στις κοινωνίες υποδοχής πως είμαστε ίδιοι/ες με αυτούς/ές και αναζητάμε τα ίδια πράγματα (De Fina 2000: 132, 2018, Sowards & Pineda 2013).

Από το 2015 και εξής μεγάλος αριθμός μεταναστών/τριών έφτασε στην Ευρώπη και τότε οι ευρωπαίοι/ες συνειδητοποίησαν πως ανάμεσα στους φτωχούς και κατατρεγμένους ανθρώπους βρίσκονταν και άνθρωποι που είχαν επαγγέλματα κύρους στις χώρες καταγωγής τους, για παράδειγμα, γιατροί, μηχανικοί, δικηγόροι κ.ά., οι οποίοι/ες έφταναν «λαθραία» όπως και οι «άλλοι/ες». Οι εικόνες που εμφάνιζαν τα ΜΜΕ όμως ήταν εικόνες δυστυχισμένων ανθρώπων που προσπαθούσαν να επιβιώσουν. Όταν άρχισαν να παίρνουν συνεντεύξεις από τους ανθρώπους αυτούς, συνειδητοποίησαν πως αυτοί ήξεραν να «εκφράζονται σωστά», μιλούσαν αγγλικά και ενδιαφέρονταν για το μέλλον των παιδιών τους. Αργότερα τα ΜΜΕ δημοσίευσαν πληροφορίες σχετικά με το

* Ευχαριστούμε θερμά τον ανώνυμο κριτή για τις εύστοχες και εποικοδομητικές παρατηρήσεις του στο κείμενό μας. Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε στο πλαίσιο αφενός του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα» του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (ΕΚΠΑ) και αφετέρου του ερευνητικού προγράμματος «TRACE: Ανιχνεύοντας τον ρατσισμό στον αντιρατσιστικό λόγο: Μια κριτική προσέγγιση στον ευρωπαϊκό δημόσιο λόγο για τη μεταναστευτική και προσφυγική κρίση» του Πανεπιστημίου Πατρών.

¹ Η άτυπη μετανάστευση αντικαθιστά συχνά στον δημόσιο λόγο τη φράση παράνομη μετανάστευση επειδή θεωρείται πολιτικά ορθότερο.

ότι, πέρα από επικίνδυνο, το ταξίδι που οι άνθρωποι αυτοί αναγκάζονταν να κάνουν ήταν και πολύ δαπανηρό. Τη δυνατότητα αυτή την είχαν κυρίως άτομα από τη μεσαία τάξη, άρα η εικόνα του φτωχού, ανειδίκευτου ανθρώπου δεν ήταν πάντα ακριβής (Ροντιέ 2016: 29-30).

Ένα αντιθετικό σχήμα επομένως αναδύεται και διχάζει τον πλειονοτικό πληθυσμό των χωρών υποδοχής. Το σχήμα αποτελείται από το δίπολο αφενός της αλληλεγγύης για αυτούς τους ανθρώπους, οι οποίοι τελικά ίσως και να μας μοιάζουν, και αφετέρου του φόβου απέναντι στους/στις «διαβολικούς/ές φτωχούς/ές» που είναι έτοιμοι/ες να κάνουν τα πάντα για να ξεφύγουν από την «αθλιότητά» τους (Ροντιέ 2016: 30).

Στις αφηγήσεις που εξετάζουμε εδώ, οι μετανάστες/τριες «μοιάζουν με εμάς». Εμφανίζονται να είναι άνθρωποι με προβλήματα καθημερινά, που στόχο έχουν τη φροντίδα της οικογένειας και την εξασφάλιση ενός καλύτερου μέλλοντος στα παιδιά τους. Πέρασαν δύσκολα μέχρι να φτάσουν στην Ελλάδα αλλά στάθηκαν δυνατοί/ές. Είναι ήσυχοι/ες και οικογενειάρχες/ισσες. Προσπαθούν να προσαρμοστούν στην κοινωνία υποδοχής και να μάθουν τη γλώσσα, η οποία τους είναι απαραίτητη για να βρουν εργασία. Είναι άνθρωποι που μας θυμίζουν τους εαυτούς μας, τους/τις γείτονές/ισσές μας, τους/τις φίλους/ες μας και γι' αυτόν τον λόγο δεν μας είναι δύσκολο να καταλάβουμε τα ζητούμενά τους, γιατί και εμείς αυτά τα ζητούμενα έχουμε: μια όμορφη οικογένεια, ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά μας και μια εργασία που θα μπορεί να μας εξασφαλίζει το ζην. Άρα, σε κάποιον βαθμό τουλάχιστον, δεν διαφέρουμε από τα άτομα αυτά, είμαστε ίδιοι/ες.

Έτσι, διερευνούμε εδώ τις ταυτότητες που κατασκευάζονται για τους/τις μετανάστες/τριες από την επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (στο εξής ΔΟΜ). Το υπό ανάλυση υλικό περιλαμβάνει 57 αφηγήσεις σχετικά με τις εμπειρίες από το ταξίδι μεταναστών/τριών που βρίσκονται ή βρέθηκαν στην Ελλάδα, τη διαμονή τους στη χώρα μας και τα μελλοντικά τους σχέδια. Στη συνέχεια, στην ενότητα 2, επιχειρούμε να προσδιορίσουμε το κειμενικό είδος της αφήγησης, εστιάζοντας συγκεκριμένα στο δομικό μοντέλο που πρότεινε ο Labov (1972). Ακολουθεί η σύνδεση αφηγήσεων και κατασκευής ταυτότητας, με έμφαση στις μεταναστευτικές ταυτότητες, όπως αυτές εξετάζονται στην κοινωνιογλωσσολογική έρευνα (ενότητα 3). Στην ενότητα 4 παρουσιάζουμε το μοντέλο αφηγηματικής τοποθέτησης που εισηγείται ο Bamberg (1997, 2004) και το οποίο αξιοποιείται στις αναλύσεις μας σε συνδυασμό με αυτό του Labov. Η ενότητα 5 περιλαμβάνει την περιγραφή του υπό εξέταση υλικού και τις κατηγορίες διαφορετικών αφηγήσεων που διακρίναμε, ενώ η ενότητα 6 περιέχει αναλύσεις παραδειγμάτων από το υλικό, ώστε να αναδειχθούν οι μεταναστευτικές ταυτότητες που κατασκευάζονται σε αυτό. Τέλος, η ενότητα 7 συνοψίζει τους στόχους και τα ευρήματα της μελέτης και συζητά ορισμένους περιορισμούς της, καθώς και δυνατότητες για επέκταση στη σχετική έρευνα.

2. Τα χαρακτηριστικά των αφηγήσεων και το μοντέλο αφηγηματικής δομής του Labov

Οι αφηγήσεις αποτελούν αναπαραστάσεις εμπειριών συνήθως του παρελθόντος. Τα εξιστορούμενα γεγονότα ακολουθούν μια χρονική ακολουθία που ξεκινάει από την αρχική κατάσταση, προχωράει στη ρήξη και τέλος στην αποκατάσταση, επιφέροντας με αυτόν τον τρόπο την ισορροπία. Σκοπός του/της αφηγητή/τριας δεν είναι η πληροφόρηση του κοινού ούτε η μετάδοση της αλήθειας «αντικειμενικά» μέσα από τις αφηγήσεις, αλλά η μετάδοση των προσωπικών του/της εμπειριών και βιωμάτων. Για αυτόν τον λόγο, το κείμενο μπορεί να τροποποιηθεί ανάλογα με την κατάσταση και η ίδια ιστορία να ειπωθεί διαφορετικά σε διαφορετικά ακροατήρια (βλ. σχετικά Benwell & Stokoe 2006, Αρχάκης

& Τσάκωνα 2011, Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2011, Gómez-Estern & de la Mata Benítez 2013: 349, 352).

Αναλυτικότερα, οι αφηγητές/τριες ανακαλούν γεγονότα του παρελθόντος στο διεπιδραστικό παρόν: με αυτόν το τρόπο ξαναζούν μια ανάμνησή τους από το παρελθόν και την αξιολογούν. Οι αφηγήσεις δηλαδή δεν είναι «αντικειμενικές» περιγραφές αλλά συνοδεύονται πάντα από αξιολόγηση, δηλαδή από τις στάσεις των αφηγητών/τριών απέναντι στα αφηγηματικά γεγονότα (Ali & Sonn 2010: 417, 423, Αρχάκης & Τσάκωνα 2011: 52-53). Αφηγούμενοι/ες προσωπικές ιστορίες, οι ομιλητές/τριες μοιράζονται με το κοινό τους τις εμπειρίες και τις αξίες τους επιχειρώντας να καθοδηγήσουν το κοινό τους ώστε να γίνει μέρος της ομάδας τους. Όταν οι αξιολογήσεις του κοινού και των αφηγητών/τριών όσον αφορά τα αφηγηματικά γεγονότα συμπέσουν, τότε τα άτομα ενισχύουν τους δεσμούς μεταξύ τους. Οι ιστορίες χρησιμοποιούνται επίσης ως επιχειρήματα υπέρ ή κατά μιας θέσης (De Fina 2000: 139-140, Norrick 2000: 108, 168). Βασικό δηλαδή χαρακτηριστικό των αφηγήσεων είναι και η ικανότητά τους να πείθουν. Ο/Η αφηγητής/τρια θέλει να επηρεάσει το κοινό και να το ευαισθητοποιήσει. Το επηρεάζει με το που επιλέγει να πει κάτι ή με την επιλογή να αφήσει κάτι εκτός αφήγησης (Hicks 2017: 8). Το αφηγηματικό κατασκεύασμα, η επιλογή γεγονότων έναντι άλλων, καθώς και η παρουσίαση σύμφωνα με την αξιολόγηση των αφηγητών/τριών φαίνονται να είναι χρήσιμα εργαλεία για να μπορέσουν να κατασκευάσουν οι αφηγητές/τριες μια εικόνα για τον εαυτό τους ή/και για τον κόσμο γύρω τους (Αρχάκης & Τσάκωνα 2011, Archakis & Tsakona 2013: 52, De Fina 2018).

Με βάση τον ορισμό του Labov (1972) και εστιάζοντας την προσοχή μας στην κειμενική οργάνωση, για να αποτελεί ένα απόσπασμα λόγου αφήγησης, πρέπει να έχει δύο τουλάχιστον αφηγηματικές προτάσεις (clauses), οι οποίες ακολουθούν η μια την άλλη χρονικά σύμφωνα με τη σειρά που συνέβησαν τα γεγονότα που παρουσιάζουν. Οι αφηγήσεις βρίσκονται συνήθως σε παρελθοντικό χρόνο (αόριστο) ή σε αφηγηματικό ενεστώτα. Μια πλήρης αφήγηση αποτελείται από τα εξής μέρη (βλ. σχετικά Labov 1972· επίσης Αρχάκης & Τσάκωνα 2011: 72, 74, Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2011: 99-102):

- *Περίληψη*: αποτελείται από μια συνήθως εναρκτήρια πρόταση που συνοψίζει ολόκληρη την αφήγηση
- *Προσανατολισμός*: δίνει πληροφορίες σχετικά με τον χρόνο, τον τόπο, τα πρόσωπα και τις δραστηριότητές τους. Στοιχεία προσανατολισμού μπορούμε να συναντήσουμε καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης
- *Εξέλιξη της δράσης*: περιλαμβάνει τα γεγονότα της ιστορίας συνήθως σε χρονική ακολουθία. Σε αυτό το σημείο κάποιο γεγονός διαταράσσει την ισορροπία όπως ίσως τη γνωρίζαμε μέχρι εκείνη τη στιγμή.
- *Αποτελέσματα*: παρουσιάζουν την τελική έκβαση μετά από τη διατάραξη της ισορροπίας
- *Κλείσιμο*: επαναφέρει τον/την ακροατή/τρια στο παρόν και συνοψίζει τα αποτελέσματα με μορφή γενικών παρατηρήσεων
- *Αξιολόγηση*: μαρτυρά την οπτική γωνία του/της αφηγητή/τριας, τη στάση και τα συναισθήματά του/της για τα εξιστορούμενα γεγονότα. Ο/η αφηγητής/τρια υποδεικνύει τον λόγο ή τους λόγους που άξιζε να ειπωθεί η ιστορία (βλ. και παραπάνω).

Πολλές αφηγήσεις δεν αποτελούνται από όλα τα μέρη που αναφέρονται παραπάνω ή αυτά εμφανίζονται ή με διαφορετική σειρά (Benwell & Stokoe 2006: 133-135).

Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, θα επιχειρήσουμε να δείξουμε ότι οι αφηγήσεις που συλλέγει και παρουσιάζει ο ΔΟΜ μεταφέρουν και ταυτόχρονα αξιολογούν

μεταναστευτικές εμπειρίες με στόχο να προσελκύσουν την προσοχή του αναγνωστικού κοινού και να εκμαιεύσουν θετικά συναισθήματα προς τους αφηγηματικούς χαρακτήρες ή τους/τις αφηγητές/τριες. Οι αφηγήσεις αυτές φαίνεται να είναι κατασκευασμένες έτσι ώστε να έρχονται σε διάλογο με ευρύτερα διαδεδομένες αναπαραστάσεις των μεταναστών/τριών ως αφενός ανθρώπων «σαν κι εμάς» και αφετέρου ως εγκληματιών και παρανόμων (βλ. ενότητα 1), επιβεβαιώνοντας τις πρώτες και αντικρούοντας τις δεύτερες. Η αξιοποίηση του αφηγηματικού μοντέλου του Labov, ιδίως των κατηγοριών της εξέλιξης της δράσης, της αξιολόγησης και του κλεισίματος, θα μας βοηθήσει να αναδείξουμε πώς επιτυγχάνεται ο στόχος αυτός.

3. Η κατασκευή ταυτοτήτων στον αφηγηματικό λόγο

Οι έρευνες που συνδέουν την αφήγηση με την κατασκευή ταυτοτήτων ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1990, οπότε έχουμε τη λεγόμενη «αφηγηματική στροφή» στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών. Πλέον αφηγηματικές έρευνες λαμβάνουν χώρα στα πεδία της κοινωνικής ψυχολογίας, της κοινωνιογλωσσολογίας, της ανθρωπολογίας κ.ά. Λόγω της διεπιστημονικότητας των ερευνών, η σύνδεση μεταξύ αφήγησης και ταυτοτήτων ακολουθεί διάφορες μεθοδολογικές προσεγγίσεις (De Fina 2015: 351).

Οι αφηγήσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση των ταυτοτήτων. Κατά τον Bruner (1986, 1990, 1999), η ταυτότητα και ο εαυτός ενός ατόμου διαμορφώνονται αφηγηματικά. Τα άτομα οργανώνουν αφηγηματικά τις ζωές και τις αναμνήσεις τους (Bamberg 2004: 332). Μέσω των αφηγήσεων και για την επίτευξη ποικίλων στόχων, κατασκευάζουμε διαφορετικές και συχνά αντικρουόμενες ταυτότητες, αν και συνήθως προσπαθούμε ώστε αυτές να δίνουν την αίσθηση της συνοχής (Benwell & Stokoe 2006: 138). Οι ταυτότητες κατασκευάζονται πάντα σε σχέση με τους/τις άλλους/ες ομιλητές/τριες και ο/η αφηγητής/τρια γίνεται αυτοδιερμηνέας των συναισθημάτων και των πράξεών του/της (Taylor 1989). Πρόκειται για «ετικέτες» που απαντούν συνήθως στην ερώτηση «ποιος/α είμαι εγώ;». Οι άνθρωποι επιθυμούν να προβάλλουν μια «καλή» ή «αποδεκτή» κοινωνική εικόνα προς τα έξω και δεν επιθυμούν να απογοητεύσουν όσους/ες βρίσκονται εκείνη τη στιγμή απέναντί τους, ειδικά εάν θεωρούν ότι αυτοί/ές που βρίσκονται απέναντί τους είναι κυρίαρχοι/ες. Με άλλα λόγια, οι αφηγήσεις χρησιμοποιούνται για την μετάδοση των θετικών εικόνων του εαυτού και για την αντιμετώπιση των αρνητικών αντιλήψεων (De Fina 2000: 131-132, 139-140, 154, 2018, Georgakopoulou & De Fina 2012: 167). Ταυτόχρονα, οι ταυτότητες έχουν πολιτικές διαστάσεις: κατασκευάζοντας τα άτομα ταυτότητες, κατατάσσουν τους εαυτούς τους σε κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές μπορεί να γίνουν αντικείμενο διαχείρισης από τους πολιτικούς θεσμούς και τα άτομα να αποκτήσουν ή να στερηθούν με αυτόν τον τρόπο δικαιώματα (Hall 1995, Benwell & Stokoe 2006).

Επιπλέον, οι αφηγητές/τριες συνδέουν τους αφηγηματικούς τους χαρακτήρες με τον χρόνο και τον χώρο και μέσα από αυτή τη σύνδεση αποκαλύπτουν πώς βλέπουν τον κόσμο (Bamberg 2004: 336). Όπως θα δούμε και στις δικές μας αναλύσεις (ενότητα 6), οι αφηγήσεις μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τον τόπο και τον χρόνο που οι μετανάστες/τριες ενεργούν και βιώνουν τη διαδικασία της μετακίνησης, τις ταυτότητες που κατασκευάζουν και πώς εμπλέκονται στα κοινωνικά δρώμενα. Οι ταυτότητες τους μεταβάλλονται ή υιοθετούνται νέες ταυτότητες σύμφωνα με την κοινωνία υποδοχής, με σκοπό να μπορέσουν να ανταποκριθούν στα νέα ζητούμενα (βλ. επίσης Baynham & De Fina 2017: 32).

Οι ταυτότητες αυτές αναδύονται από τις αξιολογήσεις που περιλαμβάνονται στις αφηγήσεις. Όπως προαναφέραμε (βλ. ενότητα 2), μέσω της αξιολόγησης δηλώνονται οι ιδεολογικές θέσεις των αφηγητών/τριών και οι απόψεις τους για τους αφηγηματικούς χαρακτήρες και τα εξιστορούμενα γεγονότα. Υπό την έννοια αυτή, οι αφηγήσεις

συνδέονται άμεσα με τη διαπραγμάτευση ηθικών αξιών. Όπως επισημαίνει ο White (1980: 18), οι αφηγήσεις είτε πραγματικών είτε φανταστικών γεγονότων συνδέονται στενά με την τάση μας να τοποθετούμαστε σε σχέση με το εκάστοτε σύστημα αξιών και μέσα από αυτό να αναπαριστούμε όψεις της κοινωνικής πραγματικότητας. Στο πλαίσιο λοιπόν της προσπάθειάς μας ως αφηγητών/τριών να πείσουμε και να προσεταιριστούμε το ακροατήριό μας, κατασκευάζουμε ταυτότητες *σύμφωνα με την ηθική του κοινού μας*, διαμορφώνοντας ένα κοινό πλαίσιο αξιών και τονίζοντας το κοινό έδαφος με το ακροατήριο αυτό (βλ. επίσης Bamberg 2011: 101-103, 105, Gómez-Estern & de la Mata Benítez 2013: 352, De Fina 2018). Στην παρούσα εργασία, όπως θα δούμε στη συνέχεια (ενότητα 6), η ηθική του ακροατηρίου φαίνεται να περιλαμβάνει κυρίαρχες αξίες του δυτικού κόσμου και οι ταυτότητες που κατασκευάζονται για τους/τις μετανάστες/τριες συντονίζονται με τις αξίες αυτές.

Εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας ειδικά σε αφηγήσεις και ταυτότητες μεταναστών/τριών, παρατηρούμε ότι η σχετική έρευνα φέρνει στο φως τις εμπειρίες τους στις χώρες υποδοχής και την κατασκευή -μέσα από τον λόγο- των σχέσεών τους με τον πλειονοτικό πληθυσμό. Για παράδειγμα, οι μεξικανοί/ές αφηγητές/τριες στην De Fina (2003, 2006, 2014) καταγγέλλουν την κακοποίησή τους από μέλη «αντίπαλων» κοινωνιοπολιτισμικών ομάδων και διαφοροποιούν τον εαυτό τους από αυτές επικαλούμενοι/ες ως κύριες διαφορές τους κάποιες εθνοτικές ιδέες και χαρακτηριστικά όπως είναι η γλώσσα και το χρώμα του δέρματος (De Fina 2015: 365).

Διαφορετική είναι η περίπτωση των πορτογαλίδων θυγατέρων που μεγάλωσαν στην αστική Γαλλία και μια φορά τον χρόνο επιστρέφουν σε αγροτικές κοινότητες της Πορτογαλίας από όπου προέρχονται οι γονείς τους και με τον πληθυσμό των οποίων διατηρούν επαφές. Με βάση τις ταυτότητες που κατασκευάζουν, ζουν σε έναν φανταστικά τοποθετημένο χώρο και χρόνο στην Πορτογαλία και παράλληλα στη σύγχρονη και αστική Γαλλία. Οι αναπαραστάσεις των εμπειριών από τις δύο αυτές χώρες συνδέουν τον χώρο, το άτομο και το χρόνο, με αποτέλεσμα την οικοδόμηση των ταυτοτήτων τους αντλώντας στοιχεία και από τα δύο πολιτισμικά τοπία (Koven 2015: 394). Αντίστοιχες υβριδικές ταυτότητες κατασκευάζουν και οι έλληνες/ίδες μετανάστες/τριες στον Καναδά προβάλλοντας αφενός την ελληνική τους καταγωγή και αφετέρου την καναδική οπτική και αξιολόγηση για τα πράγματα. Έτσι, ενώ φαίνεται να διάκεινται θετικά προς την ελληνική τους ταυτότητα, ταυτόχρονα αποστασιοποιούνται από αυτή όντας κριτικοί/ές προς όψεις της ελληνικής πραγματικότητας (Karachaliou et al. 2018: 141-143).

Φτάνοντας ακόμη πιο κοντά στα υπό εξέταση δεδομένα, μέσα από μια σειρά μελετών (που συνοψίζονται στο Αρχάκης 2020), ο Αρχάκης ιχνηλατεί τις αφηγηματικές ταυτότητες μεταναστών/τριών που διαμένουν στην Ελλάδα. Στις ταυτοτικές κατασκευές των πληροφορητών/τριών του είναι ευδιάκριτες αφενός η προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τον πλειονοτικό πληθυσμό μέσω στρατηγικών -κυρίως- αφομοίωσης, και αφετέρου η επιθυμία τους να αποστασιοποιηθούν από αυτόν ανακαλώντας την εχθρότητα και τον ρατσισμό που υπέστησαν ως «ξένοι/ες» στην Ελλάδα.

Από τη σχετική έρευνα δεν λείπουν και περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μετανάστες/τριες, μέσα από τις αφηγήσεις τους, κατασκευάζουν ταυτότητες σε σημαντικό βαθμό (αν όχι απολύτως) συντονισμένες με τις αξίες και τις προσδοκίες του πλειονοτικού πληθυσμού. Σε πρόσφατη μελέτη της, η De Fina (2018) αναλύει τις αφηγήσεις μεταναστών/τριών δεύτερης γενιάς που διεκδικούν πολιτικά δικαιώματα στις ΗΠΑ και δημοσιεύουν τις ιστορίες τους διαδικτυακά, ώστε να πείσουν το πλειονοτικό κοινό για την ορθότητα των επιδιώξεών τους. Οι αφηγήσεις αυτές και οι ταυτότητες που κατασκευάζονται εκεί, όπως παρατηρεί η De Fina (2018: 45), είναι «κατεξοχήν τόποι για την έκφραση μιας ηθικής στάσης». Στο υλικό της, οι ηθικές στάσεις που προβάλλονται

από τους/τις μετανάστες/τριες αφηγητές/τριες ως συστατικά των ταυτοτήτων τους έχουν να κάνουν με τις δυνατότητές τους στη χώρα υποδοχής, τις επιθυμίες και τα συναισθήματά τους, τις απόψεις τους για το τι είναι σωστό ή λάθος, δίκαιο ή άδικο, αποδεκτό ή μη αποδεκτό, καθώς και με κυρίαρχες αξίες όπως είναι η εργατικότητα, η τιμιότητα, η ανιδιοτέλεια, η αφοσίωση στην οικογένεια και η ελπίδα και η προσπάθεια για ένα καλύτερο μέλλον (De Fina 2018: 50-51). Μέσα από την ταύτιση των ηθικών τους αξιών με αυτές του ακροατηρίου, οι μετανάστες/τριες επιδιώκουν να το ευαισθητοποιήσουν σε σχέση με τους πολιτικούς τους στόχους, να κερδίσουν τη συμπάθεια και τη συστράτευσή του στους στόχους αυτούς και τελικά να προβάλλουν τους/τις ίδιους/ες και τις οικογένειές τους ως «επιθυμητούς/ές πολίτες» (desirable citizens) με «αποδεκτές ταυτότητες» (acceptable identities, De Fina 2018: 50, 51). Με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο κατασκευάζουν μια θετική εικόνα για τους/τις ίδιους/ες, αλλά ταυτόχρονα απαντούν δημοσίως σε στερεότυπα που είναι ευρέως διαδεδομένα στο ακροατήριο και αποσκοπούν στον κοινωνικό αποκλεισμό και τον στιγματισμό τους ως «απειλητικών άλλων», «ανεπιθύμητων εγκληματιών» κ.λπ.²

Συνοψίζοντας, οι αφηγήσεις αποτελούν πρόσφορο μέσο για την κατασκευή ταυτοτήτων, κυρίως αφού επιτρέπουν στους/στις αφηγητές/τριες να μεταδώσουν την οπτική τους για τα πράγματα και να τα αξιολογήσουν. Αν στόχος των αφηγητών/τριών είναι να κατασκευάσουν σχέσεις αλληλεγγύης και εγγύτητας με το ακροατήριο, τότε οι αξιολογήσεις και οι ταυτότητές τους είναι δυνατό να συντονίζονται με τις αξίες και τις απόψεις που είναι κυρίαρχες στο ακροατήριο αυτό. Μέχρι στιγμής έρευνες που αφορούν την αφηγηματική κατασκευή μεταναστευτικών ταυτοτήτων φέρνουν στην επιφάνεια τόσο τον συντονισμό με τις αξίες που είναι κυρίαρχες στον πλειονοτικό πληθυσμό της χώρας υποδοχής όσο και την αποστασιοποίησή τους από αυτές. Στην παρούσα μελέτη, όπως θα υποστηρίξουμε στη συνέχεια, οι αφηγήσεις και οι εκεί ταυτοτικές κατασκευές περισσότερο συντονίζονται παρά αποστασιοποιούνται από την ηθική και τις αξίες του πλειονοτικού πληθυσμού (βλ. De Fina 2018 παραπάνω). Για τη σε βάθος διερεύνηση των ταυτοτήτων αυτών θα αξιοποιήσουμε το μοντέλο του Bamberg (1997, 2004), το οποίο παρουσιάζεται στην επόμενη ενότητα.

4. Το μοντέλο αφηγηματικής τοποθέτησης του Bamberg

Το μοντέλο της αφηγηματικής τοποθέτησης που προτείνει ο Bamberg (1997, 2004) διακρίνει τρία επίπεδα τοποθέτησης του/της αφηγητή/τριας: σε σχέση με τους άλλους χαρακτήρες στον αφηγηματικό κόσμο, σε σχέση με το κοινό στο οποίο απευθύνεται στο πλαίσιο της αφηγηματικής διεπίδρασης και, τελικά, σε σχέση με ευρύτερα διαδεδομένες κοινωνικές αξίες.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο επίπεδο, οι αφηγητές/τριες κατασκευάζουν ταυτότητες για τον εαυτό τους και για τους αφηγηματικούς χαρακτήρες, δημιουργώντας πρωταγωνιστές/τριες και ανταγωνιστές/τριες. Στο δεύτερο επίπεδο, ο αφηγητής/τρια τοποθετείται απέναντι στο ακροατήριό του/της και συγκεκριμένα στο πώς επιθυμεί να τον/τη βλέπει το ακροατήριο αυτό. Συνήθως επιδιώκει να κερδίσει την εύνοια και την αλληλεγγύη του ακροατηρίου και να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά ή την αντίδρασή του/της σε όσα διαδραματίζονται στα αφηγηματικά γεγονότα. Δηλαδή τοποθετείται στο πώς επιθυμεί να τον/την βλέπει το ακροατήριο, για παράδειγμα, με ουδέτερη στάση, αποστασιοποίηση, εγκαρδιότητα, κριτική κ.ά. (Bamberg 2004: 336). Το τρίτο επίπεδο, σύμφωνα με τον Bamberg, απαντά στο ερώτημα «ποιος/α είμαι εγώ;». Τα δύο πρώτα επίπεδα συμβάλλουν στην τοποθέτηση του τρίτου επιπέδου, το οποίο αναφέρεται στο κοινωνικό και ιδεολογικό περιβάλλον μέσα στο οποίο παράγεται και ερμηνεύεται η

² Για τις μεταναστευτικές αφηγήσεις ως απαντήσεις σε κυρίαρχες ιδεολογίες περί μεταναστών/τριών, βλ. επίσης De Fina (2000).

αφήγηση. Θα λέγαμε ότι στο επίπεδο αυτό ο/η αφηγητής/τρια τοποθετείται σε σχέση με κυρίαρχες αξίες και ιδεολογικές θέσεις (βλ. επίσης Αρχάκης & Τσάκωνα 2011: 65-68).

Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι το μοντέλο αυτό έχει ως επί το πλείστον χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση προφορικών και πρωτοπρόσωπων αφηγήσεων, όπου δηλαδή ο/η αφηγητής/τρια είναι ένας από τους αφηγηματικούς χαρακτήρες. Αξιοποιώντας το μοντέλο αυτό στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, θα επιχειρήσουμε να το εφαρμόσουμε και σε τριτοπρόσωπες αφηγήσεις, όπου δηλαδή ο ΔΟΜ φαίνεται να αναλαμβάνει να αφηγηθεί τις ιστορίες των μεταναστών/τριών (βλ. επίσης Αρχάκης & Τσάκωνα 2011: 128-154). Σε αυτές τις περιπτώσεις, θα μπορούσε κάποιος/α να υποστηρίξει ότι το μοντέλο αυτό θα μας επέτρεπε να εξετάσουμε και τις ταυτότητες που ο ίδιος ο ΔΟΜ κατασκευάζει για τον εαυτό του, και συγκεκριμένα για τη δράση και τον ρόλο του στη διαχείριση ζητημάτων που αφορούν μετανάστες/τριες και τις χώρες υποδοχής. Ωστόσο, για λόγους έκτασης, στην παρούσα μελέτη θα περιοριστούμε στις ταυτότητες που κατασκευάζονται για τους/τις μετανάστες/τριες είτε σε πρωτοπρόσωπες είτε σε τριτοπρόσωπες αφηγήσεις.

5. Δεδομένα της έρευνας

Στην παρούσα εργασία εξετάζουμε αφηγήσεις που συλλέξαμε από την επίσημη ιστοσελίδα του ΔΟΜ με στόχο να μελετήσουμε τι ταυτότητες κατασκευάζονται για τους/τις μετανάστες/τριες εκεί (βλ. επίσης Αλίαϊ 2019). Ο ΔΟΜ αποτελεί έναν μη κυβερνητικό οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών για τη μετανάστευση. Ιδρύθηκε στα τέλη του 1951 και αποτελείται από 173 κράτη-μέλη. Ο ΔΟΜ Ελλάδας είναι από τα ιδρυτικά μέλη, καθώς η χώρα μας έχει μεγάλη ιστορία στη μετανάστευση μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Είναι ο μεγαλύτερος διεθνής οργανισμός μετανάστευσης στον κόσμο και στόχο έχει την ασφάλεια, την αξιοπρέπεια των μεταναστών/τριών, καθώς και την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν στις κοινωνίες υποδοχής. Αποσκοπεί δηλαδή στο κοινό όφελος τόσο των μεταναστών/τριών όσο και των κοινωνιών υποδοχής. Συγκεκριμένα, ο ΔΟΜ δραστηριοποιείται σε διαφορετικούς τομείς της διαχείρισης της μετανάστευσης, όπως είναι οι εθελούσιες επιστροφές και η επανένταξη, η μετεγκατάσταση σε άλλα κράτη, ο συντονισμός ανοικτών δομών φιλοξενίας, η ένταξη μεταναστευτικού πληθυσμού σε συνεργασία με τοπικούς φορείς των χωρών υποδοχής, η πρωτοβάθμια ιατρική περίθαλψη, οι ασφαλείς ζώνες για ασυνόδευτους/ες ανηλίκους/ες και, τέλος, η εκπαίδευση παιδιών προσφύγων και μεταναστών/τριών (ΔΟΜ 2020).

Σύμφωνα με τον ΔΟΜ (2018), οι αφηγήσεις που εμφανίζονται στην επίσημη ιστοσελίδα του έχουν σκοπό να αναδείξουν τους στόχους και το έργο του ΔΟΜ όσον αφορά την ασφάλεια, την αξιοπρέπεια και τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών/τριών και γενικότερα την υποστήριξή τους στην κοινωνία υποδοχής. Οι αφηγήσεις, όπως επισημαίνεται από τον ΔΟΜ, λειτουργούν επίσης ως παράδειγμα-κάλεσμα προς τους/τις μετανάστες/τριες στο να ζητήσουν τη βοήθεια του ΔΟΜ όταν τη χρειάζονται, όπως έκαναν και άλλοι/ες μετανάστες/τριες που τη χρειάστηκαν. Αυτό τους/τις οδήγησε σε ένα πολύ καλό αποτέλεσμα, καθώς κατάφεραν είτε να γυρίσουν στις πατρίδες τους και να δημιουργήσουν μια δική τους επιχείρηση εκεί, είτε να μείνουν στην Ελλάδα, είτε να μεταφερθούν με ασφάλεια σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Το γεγονός, ωστόσο, ότι οι αφηγήσεις αυτές δημοσιεύονται στα ελληνικά δείχνει, κατά τη γνώμη μας, ότι αυτές απευθύνονται κατεξοχήν στο ελληνικό κοινό, δεδομένου ότι οι μετανάστες/τριες στους/στις οποίους/ες ο ΔΟΜ απευθύνεται είναι πιθανό να μη διαβάζουν ελληνικά. Θα λέγαμε λοιπόν ότι οι αφηγήσεις αυτές περισσότερο απευθύνονται στο ελληνικό κοινό που ενδιαφέρεται για τη δράση του ΔΟΜ, και επιχειρούν να προσελκύσουν το θετικό ενδιαφέρον του στα ζητήματα που αφορούν τους/τις μετανάστες/τριες.

Η μορφή και ο τρόπος συλλογής του υλικού από την επίσημη ιστοσελίδα του ΔΟΜ Ελλάδας για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας ομολογουμένως αφήνουν αναπάντητα ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο και τον βαθμό επεξεργασίας του ΔΟΜ στα κείμενα αυτά. Δεν δίνονται καθόλου πληροφορίες για τις γλώσσες στις οποίες οι αφηγητές/τριες εξιστόρησαν τις εμπειρίες τους (γλώσσα καταγωγής, αγγλικά, ελληνικά, άλλη) ούτε για το πώς τα αρχικά, κατά πάσα πιθανότητα προφορικά κείμενα μετατράπηκαν σε γραπτά. Παρά το γεγονός ότι τέτοιου είδους ζητήματα είναι σημαντικά για την ανάλυση και την ερμηνεία αφηγηματικών δεδομένων, αυτού του είδους η έλλειψη πληροφοριών δεν θεωρούμε ότι περιορίζει τη σημασία του εγχειρήματός μας: στις αφηγήσεις αυτές κατασκευάζονται μεταναστευτικές ταυτότητες είτε από τους/τις ίδιους/ες τους/τις μετανάστες/τριες είτε και από τον ΔΟΜ. Δεδομένης μάλιστα της επιλογής της ελληνικής γλώσσας, θεωρούμε ότι οι αφηγήσεις αυτές απευθύνονται κατά κύριο λόγο στο ελληνικό κοινό και οι μεταναστευτικές ταυτότητες κατασκευάζονται ενώπιόν του, με στόχο τη θετική αξιολόγηση εκ μέρους του.

Το υπό εξέταση υλικό αποτελείται από 57 γραπτές αφηγήσεις μεταναστών/τριών (17.689 λέξεις), που συγκεντρώθηκαν κατά το χρονικό διάστημα Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2018.³ Οι αφηγήσεις κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες με βάση το περιεχόμενό τους: α) όσων επιλέγουν να μετακινηθούν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, β) όσων επιστρέφουν στις χώρες προέλευσής τους, γ) όσων επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα, και δ) όσων φτάνουν ανήλικοι/ες στην Ελλάδα. Παράλληλα, οι αφηγήσεις χωρίστηκαν σε άλλες δύο κατηγορίες: στις πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις, τις οποίες παρουσιάζονται να τις αφηγούνται οι ίδιοι/ες οι μετανάστες/τριες, και στις τριτοπρόσωπες, τις οποίες παρουσιάζεται να τις αφηγείται ο ΔΟΜ εκ μέρους των μεταναστών/τριών. Συνοπτικά, οι αφηγήσεις μας κατηγοριοποιούνται ως εξής:

Πίνακας 1. Αριθμητικά δεδομένα για το υπό εξέταση υλικό

Σύνολο αφηγήσεων: 57 (100%)	Όσοι/ες επιλέγουν να μετακινηθούν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες: 17 (29,82%)	Όσοι/ες επιστρέφουν στις χώρες καταγωγής τους: 22 (38,59%)	Όσοι/ες επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα: 8 (14,03%)	Ανήλικοι/ες μετανάστες/τριες 10 (17,54%)
Σύνολο πρωτοπρόσωπων αφηγήσεων: 47 (82,45%)	16 (28,07%)	17 (29,82%)	5 (8,77%)	9 (15,78%)
Σύνολο τριτοπρόσωπων αφηγήσεων: 10 (17,54%)	1 (1,75%)	5 (8,77%)	3 (5,26%)	1 (1,75%)

Για να εμβαθύνουμε λίγο στη διαφορά των πρωτοπρόσωπων από τις τριτοπρόσωπες αφηγήσεις, αξιοποιούμε την πρόταση του Goffman (1981) για την παρουσίαση του εγώ. Ο Goffman αναφέρθηκε εκτενώς στους ρόλους που έχει ένας/μία αφηγητής/τρια σε μια αφήγηση. Στα αφηγηματικά κείμενα η παρουσίαση του εγώ είναι πολύ σημαντική, καθώς σκοπό έχει να προσελκύσει τη συμπάθεια του κοινού για τον/τη δημιουργό της αφήγησης (βλ. ενότητες 3-4). Πιο συγκεκριμένα, ο Goffman (1981)

³ Επανερχόμενες αργότερα στην ιστοσελίδα του ΔΟΜ, παρατηρήσαμε ότι το υλικό εμπλουτίζεται ή αντικαθίσταται κατά καιρούς.

αναφέρεται σε τέσσερις ρόλους του εαυτού στο πλαίσιο παρουσίασης του εγώ: α) στον/στην *εκφωνητή/τρια*, που είναι ο άνθρωπος που παράγει την ιστορία, β) στον *κύριο χαρακτήρα ή δράστη/τρια*, που βρίσκεται στον αφηγηματικό κόσμο για τον οποίο γίνεται λόγος, γ) στον/στη *συντάκτη/τρια*, που είναι υπεύθυνος/η για το περιεχόμενο του λόγου, και δ) στον/στην *αυτουργό*, δηλαδή στο ρόλο που θεμελιώνεται με όσα λέγονται και δεσμεύεται σε ό,τι λέγεται. Τους παραπάνω ρόλους μπορεί να τους έχει ο/η ίδιος/α ο/η δημιουργός της αφήγησης ή να τους μεταθέσει σε άλλους χαρακτήρες στον αφηγηματικό κόσμο (βλ. σχετικά Γεωργακοπούλου & Γούτσος 2011: 176-178). Για παράδειγμα, στις τριτοπρόσωπες αφηγήσεις, οι απόψεις και οι αξιολογήσεις που εκφράζονται από έναν κύριο χαρακτήρα, εν προκειμένω μετανάστη/τρια, μπορεί να προέρχονται από τον ΔΟΜ ως συντάκτη ή αυτουργό της αφήγησης. Ακόμη και στις πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις, όπου αφηγητής/τρια παρουσιάζεται να είναι ο/η μετανάστης/τρια, δεν μπορούμε στο υπό εξέταση υλικό να αποκλείσουμε ότι οι απόψεις ή οι αξιολογήσεις που του/της αποδίδονται δεν προέρχονται από τον ΔΟΜ ως συντάκτη ή αυτουργό.

Όσον αφορά τα δεδομένα μας, είναι πιθανό οι μετανάστες/τριες να μη γνωρίζουν ως επί το πλείστον (να γράφουν) ελληνικά, ενώ οι αφηγήσεις αυτές είναι αν όχι και μεταφρασμένες στα ελληνικά, τουλάχιστον επιμελημένες από τον ΔΟΜ. Οπότε θεωρούμε ότι για τις ταυτότητες που κατασκευάζονται για τους/τις μετανάστες/τριες σημαντική συμβολή έχουν και οι άνθρωποι που εργάζονται στον ΔΟΜ, οι οποίοι συνέλεξαν, μετέγραψαν και μετέφρασαν το αφηγηματικό υλικό ή μέρος αυτού. Επομένως, οι ρόλοι που προσδιορίζει ο Goffman (1981) θα μπορούσαν για τα αφηγηματικά δεδομένα μας να προσδιορίζονται ως εξής:

Πίνακας 2. Οι ρόλοι του Goffman (1981) στις αφηγήσεις του υλικού μας

	<i>Πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις</i>	<i>Τριτοπρόσωπες αφηγήσεις</i>
<i>Εκφωνητής/τρια</i>	μετανάστης/τρια	ΔΟΜ
<i>Κύριος χαρακτήρας ή δράστης/τρια</i>	μετανάστης/τρια	μετανάστης/τρια
<i>Συντάκτης/τρια</i>	ΔΟΜ	ΔΟΜ
<i>Αυτουργός</i>	μετανάστης/τρια ή/και ΔΟΜ	μετανάστης/τρια ή/και ΔΟΜ

Όλα τα παραδείγματα που παρουσιάζονται εδώ αναλύονται πρώτα με βάση το μοντέλο του Labov (1972) και ύστερα με αυτό του Bamberg (1997, 2004), κατά το πρότυπο των Αρχάκη & Τσάκωνα (2011). Το μεν πρώτο μάς βοηθά να αναδείξουμε ποια γεγονότα κρίνονται άξια αφήγησης (βλ. εξέλιξη της δράσης) και πώς αξιολογούνται αυτά και οι αφηγηματικοί χαρακτήρες (βλ. αξιολόγηση), ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται να έχει η σύνδεση των αναπαριστώμενων γεγονότων με την τρέχουσα κατάσταση των αφηγητών/τριών μέσω του κλεισίματος, το οποίο στα δεδομένα μας ως επί το πλείστον περιλαμβάνει τους στόχους και τις ελπίδες των αφηγητών/τριών. Επί τη βάση όλων αυτών έρχονται στην επιφάνεια οι ταυτότητες των αφηγητών/τριών στα τρία επίπεδα τοποθέτησης κατά το δεύτερο μοντέλο, δηλαδή αυτό του Bamberg (1997, 2004).

6. Ανάλυση των δεδομένων

6.1. Μετανάστες/τριες που επιθυμούν να πάνε ή έχουν ήδη πάει σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα

Στις αφηγήσεις αυτής της κατηγορίας συνήθως περιλαμβάνονται πληροφορίες για το ταξίδι και τις επιθυμίες των μεταναστών/τριών, τις σχέσεις με άλλους αφηγηματικούς χαρακτήρες, και τα σχέδια που κάνουν για το μέλλον το δικό τους και των παιδιών τους (αν έχουν). Στο παράδειγμα 1 παρουσιάζονται το ταξίδι μιας οικογένειας από τη χώρα

καταγωγής της έως την Ελλάδα και οι επιθυμίες της για μια καλύτερη ζωή σε μια ευρωπαϊκή χώρα μακριά από τον πόλεμο:⁴

(1) *Η οικογένεια του Ομάρ* (1/10/2018, πρωτοπρόσωπη αφήγηση)

«Ονομάζομαι Ομάρ και κατάγομαι από τη Συρία και την πόλη Κομπάνι. Δούλευα ως ράφτης, πριν αποφασίσουμε με τη γυναίκα μου να φύγουμε από τη χώρα μας.

Μαζί με τα δυο μας παιδιά ήρθαμε στην Ελλάδα, μέσω Τουρκίας από τα σύνορα του Έβρου. Και οι δύο αναζητούσαμε ένα ασφαλές καταφύγιο για μας και τα παιδιά μας.

Μας αρέσει η Ελλάδα, αλλά θα ήθελα να πάμε να ζήσουμε ή στη Γαλλία ή στη Γερμανία.

Θα ανοίξω ένα καινούργιο μαγαζί και θα αρχίσω εκ νέου τη δουλειά του ράφτη. Θέλω τα παιδιά μου να μεγαλώσουν χωρίς πόνο και μακριά από τον πόλεμο».

Ανάλυση με βάση το μοντέλο του Labov (1972)

Περίληψη	- Η οικογένεια του Ομάρ
Προσανατολισμός	- Ονομάζομαι Ομάρ και κατάγομαι από τη Συρία και την πόλη Κομπάνι. Δούλευα ως ράφτης, πριν αποφασίσουμε με τη γυναίκα μου να φύγουμε από τη χώρα μας. - μαζί με τα δυο μας παιδιά - στην Ελλάδα, μέσω Τουρκίας από τα σύνορα του Έβρου - Και οι δύο αναζητούσαμε ένα ασφαλές καταφύγιο για μας και τα παιδιά μας. - ή στη Γαλλία ή στη Γερμανία
Εξέλιξη της δράσης	- Ήρθαμε στην Ελλάδα, μέσω Τουρκίας από τα σύνορα του Έβρου
Αποτελέσματα	- Μας αρέσει η Ελλάδα
Κλείσιμο	- αλλά θα ήθελα να πάμε να ζήσουμε ή στη Γαλλία ή στη Γερμανία. - Θα ανοίξω ένα καινούργιο μαγαζί και θα αρχίσω εκ νέου τη δουλειά του ράφτη. Θέλω τα παιδιά μου να μεγαλώσουν χωρίς πόνο και μακριά από τον πόλεμο.
Αξιολόγηση	- ασφαλές καταφύγιο - Μας αρέσει η Ελλάδα, αλλά θα ήθελα να πάμε να ζήσουμε ή στη Γαλλία ή στη Γερμανία. - καινούργιο μαγαζί - εκ νέου - χωρίς πόνο - μακριά από τον πόλεμο

Παρατηρούμε ότι στην αφήγηση αυτή η εξέλιξη της δράσης αναφέρεται στο μακρύ ταξίδι που έκανε η οικογένεια μέχρι που έφτασε στην Ελλάδα, ενώ οι αξιολογήσεις δηλώνουν τις επιθυμίες του αφηγητή για το μέλλον της οικογένειας και την αναζήτηση ασφάλειας και μια νέας αρχής. Συνήθως το κλείσιμο στις αφηγήσεις επιχειρεί να συνδέσει την πραγματικότητα των αφηγηματικών γεγονότων και αυτή της αφηγηματικής πράξης (βλ. ενότητα 2). Ωστόσο, στα δεδομένα που εξετάζουμε εδώ, και δεδομένου ότι οι αφηγητές/τριες απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό, του οποίου δεν μπορούν να γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά, οι μετανάστες/τριες ολοκληρώνουν τις αφηγήσεις τους συχνά αναφερόμενοι/ες στο πώς φαντάζονται το μέλλον τους. Έτσι, εδώ στο κλείσιμο αναφέρονται τα μελλοντικά σχέδια που κάνει ο αφηγητής.

⁴ Οι αφηγήσεις αναπαράγονται εδώ με την ορθογραφία και τη στίξη του πρωτοτύπου. Οι ημερομηνίες προέρχονται από την επίσημη ιστοσελίδα του ΔΟΜ ως ημερομηνίες ανάρτησης.

Περνώντας στην ανάλυση με βάση το μοντέλο του Bamberg (1997, 2004), στο πρώτο επίπεδο, ο Ομάρ τοποθετεί τον εαυτό του απέναντι στα υπόλοιπα άτομα που αναφέρονται στην αφήγηση. Αναφέρεται στη γυναίκα του και στα παιδιά του για τους/τις οποίους/ες νοιάζεται πολύ και είναι προστατευτικός απέναντί τους, αφού πέρασε από πολλές χώρες μέχρι να φτάσει τελικά στην Ελλάδα και να καταφέρει να βρει ένα *ασφαλές καταφύγιο* για αυτούς/ές. Παρουσιάζεται να αποφασίζει μαζί με την γυναίκα του για το κοινό τους μέλλον (*πριν αποφασίσουμε με τη γυναίκα μου να φύγουμε από τη χώρα μας, και οι δύο*). Η γυναίκα του εμφανίζεται να έχει άποψη για τη ζωή που θα ακολουθήσουν, και τα παιδιά τους ακολουθούν.

Στο δεύτερο επίπεδο, ο αφηγητής τοποθετείται απέναντι στο ακροατήριό του και παρουσιάζει τον εαυτό του: αναφέρει ότι στη χώρα καταγωγής του εκείνος και η οικογένεια του κινδύνευαν λόγω του πολέμου, και για αυτό έπρεπε να φύγουν για να έχουν μια ασφαλή ζωή. Επισημαίνει πως στη Συρία ήταν ράφτης και πως θα ήθελε να συνεχίσει να κάνει το ίδιο επάγγελμα. Αλλά δεν θα ήθελε να μείνουν στην Ελλάδα, παρόλο που η ζωή εδώ αρέσει και σε αυτόν και στην οικογένειά του (*Μας αρέσει η Ελλάδα*). Θα ήθελε να ζήσουν στη Γαλλία ή τη Γερμανία. Εν ολίγοις, αυτοπαρουσιάζεται ως θύμα πολεμικής σύρραξης που επιθυμεί μια ειρηνική και παραγωγική (ως επαγγελματίας) ζωή για τον ίδιο και την οικογένειά του σε μια χώρα της δυτικής Ευρώπης.

Για το τρίτο επίπεδο λαμβάνουμε υπόψη μας τις αναλύσεις στα δύο προηγούμενα επίπεδα, καθώς και όσα εντάσσονται στην αξιολόγηση και το κλείσιμο της ανάλυσης κατά Labov (1972). Έτσι, ο Ομάρ παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος που εργάζεται και κερδίζει τα χρήματα που χρειάζεται η οικογένειά του για να ζήσει, και επιθυμεί να συνεχίσει να εργάζεται, σε αντίθεση με το διαδεδομένο στην Ευρώπη (τουλάχιστον) στερεότυπο που θέλει τους/τις μετανάστες/τριες εγκληματίες ή τρομοκράτες/ισσες. Είναι ένας άνθρωπος που γνωρίζει μια τέχνη, που είναι αυτή της ραπτικής, δεν είναι ανειδίκευτος ή κάποιος άνθρωπος που τον χαρακτηρίζει η τεμπελιά, δεν είναι κάποιος αμόρφωτος εγκληματίας που θέλει να βλάψει τη χώρα υποδοχής του. Εμφανίζεται να επιθυμεί την ειρήνη και θέλει να εξασφαλίσει την ασφάλεια στην οικογένειά του. Με βάση όσα φαίνεται να λέει, λαμβάνει αποφάσεις μαζί με τη γυναίκα του, σε αντίθεση με τη στερεοτυπική πάλι άποψη που επικρατεί και θέλει τους άντρες από τις μουσουλμανικές χώρες να επιβάλλουν τη γνώμη τους και να μη σέβονται αυτή των γυναικών. Αναζητάει ένα καλύτερο μέλλον κυρίως για τα παιδιά του σε κάποια ευρωπαϊκή χώρα. Θα λέγαμε λοιπόν ότι ο αφηγητής συντονίζεται με κυρίαρχες αξίες του δυτικού κόσμου, και συγκεκριμένα με την ηθική του ελληνικού ακροατηρίου, αφού κατασκευάζει για τον εαυτό του την ταυτότητα του «οικογενειάρχη» και του «επαγγελματία». Παράλληλα, αντικρούει στερεοτυπικές αναπαραστάσεις των μεταναστών/τριών ως ανειδίκευτων, εγκληματιών, τεμπέληδων/ισσών, τρομοκρατών/ισσών, με παραδοσιακές αρχές όσον αφορά τους έμφυλους ρόλους κ.λπ. (πρβλ. De Fina 2018).

6.2. Μετανάστες/τριες που επιλέγουν να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους

Οι αφηγήσεις αυτές υπογραμμίζουν την επιθυμία των μεταναστών/τριών να κάνουν μια νέα αρχή και να μπορέσουν να έχουν μια καλή και άνετη ζωή στις χώρες καταγωγής τους. Η κεντρική ηρωίδα της αφήγησης είχε πάρει την απόφαση να φύγει από τη χώρα καταγωγής της για οικονομικούς λόγους και για να αναζητήσει καλύτερες συνθήκες ζωής αφήνοντας πίσω την οικογένεια της. Όταν συνάντησε και στην Ελλάδα δυσκολίες, αποφάσισε να επιστρέψει στην πατρίδα της με τη βοήθεια του ΔΟΜ Ελλάδας:

(2) Η κυρία Σαλώμη από τη Γεωργία (07/11/2017, τριτοπρόσωπη αφήγηση)

Η κυρία Σαλώμη, 27 χρονών, ζούσε στην Ελλάδα με την μητέρα της για περισσότερο από 5 χρόνια όταν αποφάσισε να γυρίσει στη Γεωργία λόγω οικονομικών προβλημάτων.

Το σχέδιο της ήταν να ανοίξει μία δομή φροντίδας για τα παιδιά μετά το σχολείο με διάφορες δημιουργικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες και όχι απλά ένα μέρος όπου θα διαβάζουν σχολικά βιβλία. Αυτό το σχέδιο, που παρέμενε μια ιδέα για πολλά χρόνια, ήταν αδύνατον να υλοποιηθεί λόγω οικονομικών περιορισμών. Όμως, μέσω του βοηθήματος επανένταξης που χορηγήθηκε από το ΔΟΜ Ελλάδας η κυρία Σαλώμη κατάφερε να υλοποιήσει το σχέδιο αυτό με επιτυχία στην πόλη της, το Kutaisi. Η δομή φροντίδας άνοιξε το Νοέμβριο 2017. Παραμύθια, ζωγραφική, διάβασμα και ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση είναι μερικές από τις δραστηριότητες που απολαμβάνουν τα παιδιά. Η κυρία Σαλώμη έχει και τη βοήθεια της αδελφής της, Σοφίας, που είναι έμπειρη σε αυτόν το τομέα. Η δομή φροντίδας εισπράττει σχεδόν 430 γεωργιανά λάρι το μήνα, ενώ το σχολείο παίρνει 50 λάρι το μήνα για κάθε παιδί που έχει εγγραφεί στο κέντρο. Η δικαιούχος αναφέρει ότι το μηνιαίο εισόδημα είναι πολύ ικανοποιητικό και επαρκές ακόμα και για αποταμίευση.

Η κυρία Σαλώμη και η αδερφή της Σοφία εξέφρασαν την ευγνωμοσύνη τους για το ΔΟΜ Ελλάδας αφού το επιχειρηματικό τους πλάνο δε θα μπορούσε ποτέ να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συμβολή του ΔΟΜ. Άμεσος στόχος μάλιστα είναι η επέκταση του κέντρου, καθώς η δουλειά ολοένα και αυξάνεται.

Ανάλυση με βάση το μοντέλο του Labov (1972)

Περίληψη	- Η κυρία Σαλώμη από τη Γεωργία
Προσανατολισμός	- Η κυρία Σαλώμη, 27 χρονών, ζούσε στην Ελλάδα με την μητέρα της για περισσότερο από 5 χρόνια - Το σχέδιο της ήταν να ανοίξει μία δομή φροντίδας για τα παιδιά μετά το σχολείο με διάφορες δημιουργικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες και όχι απλά ένα μέρος όπου θα διαβάζουν σχολικά βιβλία. - Αυτό το σχέδιο, που παρέμενε μια ιδέα για πολλά χρόνια, ήταν αδύνατον να υλοποιηθεί λόγω οικονομικών περιορισμών. - Όμως, μέσω του βοηθήματος επανένταξης που χορηγήθηκε από το ΔΟΜ Ελλάδας - στην πόλη της, το Kutaisi - το Νοέμβριο 2017 - Παραμύθια, ζωγραφική, διάβασμα και ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση είναι μερικές από τις δραστηριότητες - Η κυρία Σαλώμη έχει και τη βοήθεια της αδελφής της, Σοφίας, που είναι έμπειρη σε αυτόν το τομέα. - Η δομή φροντίδας εισπράττει σχεδόν 430 γεωργιανά λάρι το μήνα, ενώ το σχολείο παίρνει 50 λάρι το μήνα για κάθε παιδί που έχει εγγραφεί στο κέντρο.
Εξέλιξη της δράσης	- αποφάσισε να γυρίσει στη Γεωργία λόγω οικονομικών προβλημάτων. - η κυρία Σαλώμη κατάφερε να υλοποιήσει το σχέδιο αυτό με επιτυχία στην πόλη της, το Kutaisi. - Η δομή φροντίδας άνοιξε το Νοέμβριο 2017.
Αποτελέσματα	- Παραμύθια, ζωγραφική, διάβασμα και ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση είναι μερικές από τις δραστηριότητες που απολαμβάνουν τα παιδιά. - Η δομή φροντίδας εισπράττει σχεδόν 430 γεωργιανά λάρι το μήνα, ενώ το σχολείο παίρνει 50 λάρι το μήνα για κάθε παιδί που έχει εγγραφεί στο κέντρο. - Η δικαιούχος αναφέρει ότι το μηνιαίο εισόδημα είναι πολύ ικανοποιητικό και επαρκές ακόμα και για αποταμίευση.

Κλείσιμο	<ul style="list-style-type: none"> - Η κυρία Σαλώμη και η αδερφή της Σοφία εξέφρασαν την ευγνωμοσύνη τους για το ΔΟΜ Ελλάδας αφού το επιχειρηματικό τους πλάνο δε θα μπορούσε ποτέ να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συμβολή του ΔΟΜ. - Άμεσος στόχος μάλιστα είναι η επέκταση του κέντρου, καθώς η δουλειά ολοένα και αυξάνεται.
Αξιολόγηση	<ul style="list-style-type: none"> - με τη μητέρα της για περισσότερο από 5 χρόνια - λόγω οικονομικών προβλημάτων - το σχέδιό της - δημιουργικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες και όχι απλά ένα μέρος όπου θα διαβάζουν σχολικά βιβλία - αδύνατον να υλοποιηθεί - μέσω του βοηθήματος επανένταξης που χορηγήθηκε - κατάφερε να υλοποιήσει το σχέδιο αυτό με επιτυχία - δραστηριότητες που απολαμβάνουν - έμπειρη σε αυτόν το τομέα - εισόδημα είναι πολύ ικανοποιητικό και επαρκές ακόμα και για αποταμίευση. - Η δικαιούχος αναφέρει ότι το μηνιαίο εισόδημα είναι πολύ ικανοποιητικό και επαρκές ακόμα και για αποταμίευση. - εξέφρασαν ευγνωμοσύνη τους για το ΔΟΜ Ελλάδας αφού το επιχειρηματικό τους πλάνο δε θα μπορούσε ποτέ να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συμβολή του ΔΟΜ - η δουλειά ολοένα και αυξάνεται

Κεντρικά γεγονότα της αφήγησης αποτελούν η επιστροφή της αφηγήτριας στη χώρα καταγωγής της και η ίδρυση της επιχείρησης εκεί (βλ. εξέλιξη της δράσης). Η αξιολόγηση παρουσιάζει τα προβλήματα που λειτούργησαν ως αιτίες για την επιστροφή, αλλά και τις θετικές όψεις του εγχειρήματος, οπότε τονίζεται η «ορθότητα» της επιλογής για επιστροφή. Καθαρά επίσης μπορούμε να διακρίνουμε και το αίσθημα ευγνωμοσύνης που παρουσιάζεται να διακατέχει τη μετανάστρια για τη βοήθεια που έλαβε από τον ΔΟΜ, αλλά και για την αδερφή της, με την οποία συνεργάζονται (βλ. αξιολόγηση και κλείσιμο).

Στο πρώτο επίπεδο τοποθέτησης με βάση το μοντέλο του Bamberg (1997, 2004), ο ΔΟΜ τοποθετεί τη Σαλώμη σε σχέση με τους υπόλοιπους αφηγηματικούς χαρακτήρες. Την παρουσιάζει να ζει με τη μητέρα της στην Ελλάδα πάνω από 5 χρόνια και τελικά να συνεργάζεται με την αδερφή της Σοφία στην καινούργια τους επιχείρηση. Αυτά δείχνουν ότι πρόκειται για μια δεμένη οικογένεια, τα μέλη της οποίας φροντίζουν το ένα το άλλο.

Στο δεύτερο επίπεδο, ο ΔΟΜ ως αφηγητής σε τριτοπρόσωπη αφήγηση παρουσιάζει τη Σαλώμη στο ακροατήριο. Η Σαλώμη είναι μια νεαρή κοπέλα που αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα ως μετανάστρια στην Ελλάδα. Αναφέρει ότι είναι άνθρωπος με επαγγελματικούς σχέδια, τα οποία κατάφερε τελικά να πραγματοποιήσει και να ζει πλέον μια άνετη ζωή (*Η δικαιούχος αναφέρει ότι το μηνιαίο εισόδημα είναι πολύ ικανοποιητικό και επαρκές ακόμα και για αποταμίευση*). Ένα άλλο στοιχείο που κατασκευάζει τη μετανάστρια ως άτομο με κύρος είναι η προσφώνησή της ως *κυρίας Σαλώμης*, προσφώνηση η οποία σχετίζεται βέβαια και με το επάγγελμά της. Στην Ελλάδα είναι συνήθης η προσφώνηση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων ως κυρίων/ών.

Στο τρίτο επίπεδο τοποθέτησης, επιχειρούμε μια σύνθεση των δύο προηγούμενων επιπέδων, αλλά και της αξιολόγησης και του κλεισίματος κατά Labov (1972). Έτσι, η νεαρή κοπέλα εμφανίζεται να είναι ένας άνθρωπος με στόχους και σχέδια για το μέλλον και να αναζητάει την καλύτερη δυνατή επαγγελματική αποκατάστασή της, όπως κάνουν πολλοί/ές νέοι/ες στην Ευρώπη. Μετακινούνται για να βρουν τις ιδανικές για αυτούς/ές συνθήκες εργασίας. Παράλληλα, φαίνεται να είναι ένας άνθρωπος που διατηρεί ισχυρούς

οικογενειακούς δεσμούς και νοιάζεται για τα μέλη της οικογένειάς της. Η Σαλώμη ως επαγγελματίας αναγνωρίζει την ανάγκη των παιδιών για ξεκούραση και δημιουργικές ασχολίες, δεν την ενδιαφέρει απλά να είναι τυπική στο να μελετήσουν μόνο τα σχολικά μαθήματα. Συμμορφώνεται έτσι προς το πρότυπο μιας «σωστής» εκπαιδευτικού με κύρος (βλ. και κυρία Σαλώμη παραπάνω). Αυτή η τοποθέτηση έρχεται σε αντίθεση με τη στερεοτυπική πρόσληψη των μεταναστών/τριών που τους/τις θέλει να απασχολούνται σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα για τα οποία δεν απαιτείται επιστημονική κατάρτιση. Τέλος, η ταυτότητά της συντονίζεται με αυτή της «επιτυχημένης επιχειρηματία» γιατί κερδίζει χρήματα αλλά και αποταμιεύει και έχει στόχο να επεκτείνει την επιχείρησή της καθώς η δουλειά αυξάνεται. Είναι εργατική, οικονόμα και επιπλέον ευγνώμων αφού αναγνωρίζει τη βοήθεια που της προσέφερε ο ΔΟΜ στο ξεκίνημα της νέας της ζωής. Όλες αυτές οι ταυτότητες που κατασκευάζονται για τη μετανάστρια συντονίζονται εμφανώς και πλήρως με δυτικές αξίες και δυτικά πρότυπα επαγγελματικής και οικογενειακής συμπεριφοράς και, κατ' επέκταση, με την ηθική του ελληνικού ακροατηρίου το οποίο επικροτεί αξίες όπως είναι η εκπαίδευση (επαγγελματιών και παιδιών), η εργατικότητα, ο επαγγελματισμός, η αφοσίωση στην οικογένεια και η ευγνωμοσύνη.

6.3. Μετανάστες/τριες που επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα

Σε τέτοιες αφηγήσεις, έμφαση συνήθως δίνεται στο δύσκολο ταξίδι που είχαν οι μετανάστες/τριες μέχρι να φτάσουν στην Ελλάδα, στις δύσκολες συνθήκες που αντιμετώπισαν στη χώρα καταγωγής, και στα σχέδιά τους για το μέλλον τους στη χώρα υποδοχής. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο παράδειγμα:

(3) Η οικογένεια του Χασάν (14/9/2018, τριτοπρόσωπη αφήγηση)

Ο Χασάν, 26 ετών, ήρθε στην Ελλάδα με την οικογένειά του τον Απρίλιο του 2018. Είναι παντρεμένος με τη Ρόκας, 29 ετών, και έχουν δύο παιδιά, τον Νούρι, τριών ετών και τη Σίλια, ενός έτους.

Έμειναν στο Αφρίν το οποίο και εγκατέλειψαν λόγω του πολέμου.

Ο Χασάν αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές του, καθώς έπρεπε να βοηθήσει οικονομικά τον πατέρα του, τη μητέρα του και τις τέσσερις αδελφές του. Σπούδαζε Αγγλική λογοτεχνία και η γυναίκα του Οικονομικά.

Σήμερα μένουν στο ανοιχτό κέντρο φιλοξενίας στις Θερμοπύλες, όπου ο παραδίδει μαθήματα Αγγλικών σε άλλους αραβόφωνους, ενώ παράλληλα παρακολουθεί και μαθήματα ελληνικών.

Ανάλυση με βάση το μοντέλο του Labov (1972)

Περίληψη	- Η οικογένεια του Χασάν
Προσανατολισμός	- Ο Χασάν, 26 ετών - στην Ελλάδα με την οικογένειά του τον Απρίλη του 2018 - Είναι παντρεμένος με τη Ρόκας, 29 ετών, και έχουν δύο παιδιά, τον Νούρι, τριών ετών και τη Σίλια, ενός έτους. - Έμειναν στο Αφρίν - Σπούδαζε Αγγλική λογοτεχνία και η γυναίκα του Οικονομικά - Σήμερα - ανοιχτό κέντρο φιλοξενίας στις Θερμοπύλες - άλλους αραβόφωνους
Εξέλιξη της δράσης	- Ο Χασάν αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές του, καθώς έπρεπε να βοηθήσει οικονομικά τον πατέρα του, τη μητέρα του και τις τέσσερις αδελφές του. - εγκατέλειψαν [το Αφρίν] λόγω πολέμου - ήρθε στην Ελλάδα με την οικογένειά του τον Απρίλιο του 2018

Αποτελέσματα	- Σήμερα μένουν στο ανοιχτό κέντρο φιλοξενίας στις Θερμοπύλες, όπου παραδίδει μαθήματα Αγγλικών σε άλλους αραβόφωνους, ενώ παράλληλα παρακολουθεί και μαθήματα ελληνικών.
Αξιολόγηση	- εγκατέλειψαν - αναγκάστηκε - έπρεπε να βοηθήσει οικονομικά τον πατέρα του, τη μητέρα του και τις τέσσερις αδερφές του - Σπούδαζε Αγγλική λογοτεχνία και η γυναίκα του Οικονομικά.

Η αφήγηση αναφέρεται στις δυσκολίες του πέρασε ο Χασάν μέχρι να φτάσει στην Ελλάδα, καθώς και σε όψεις της ζωής του εδώ. Η εξέλιξη της δράσης αφορά τη ζωή στη χώρα καταγωγής μέχρι και την άφιξη στην Ελλάδα, ενώ οι αξιολογήσεις της ιστορίας του Χασάν υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα των εξελίξεων αυτών, αλλά και τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές δυνατότητες των αφηγηματικών χαρακτήρων.

Στο πρώτο επίπεδο τοποθέτησης κατά Bamberg (1997, 2004), ο ΔΟΜ παρουσιάζει τον Χασάν ως έναν μετανάστη 26 χρονών από τη Συρία, παντρεμένο, με δική του οικογένεια. Όσον αφορά τις σχέσεις του με τα μέλη της οικογένειάς του, εμφανίζεται να θυσιάζει τις προσωπικές του σπουδές και ενδεχομένως τις επαγγελματικές του φιλοδοξίες για να τους/τις βοηθήσει. Σε αυτό τον ακολούθησε και η σύζυγός του (*αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές του, καθώς έπρεπε να βοηθήσει οικονομικά τον πατέρα του, τη μητέρα του και τις τέσσερις αδελφές του*). Επιπλέον, παρουσιάζεται να βοηθάει γενικότερα τους/τις γύρω του (*παραδίδει μαθήματα Αγγλικών σε άλλους αραβόφωνους*).

Στο δεύτερο επίπεδο, ο Χασάν παρουσιάζεται από τον ΔΟΜ ως ένας νεαρός μετανάστης που σπούδαζε αγγλική λογοτεχνία αλλά διέκοψε τις σπουδές του για να βοηθήσει την οικογένειά του οικονομικά. Σήμερα παραδίδει στο κέντρο φιλοξενίας μεταναστών/τριών μαθήματα αγγλικών και παρακολουθεί μαθήματα ελληνικών. Έτσι, ενώπιον του αναγνωστικού κοινού κατασκευάζεται η ταυτότητα ενός ανθρώπου που έχει μάθει να βοηθάει όσους/ες χρειάζονται τη στήριξή του (βλ. και πρώτο επίπεδο παραπάνω), αλλά και που αγαπά τη μάθηση, καθώς δεν σταματά να μαθαίνει ακόμη και σε δύσκολες συνθήκες. Επιπλέον, ο Χασάν παρουσιάζεται διατεθειμένος να ενσωματωθεί στην κοινωνία υποδοχής μαθαίνοντας τη γλώσσα της.

Συνθέτοντας τα άλλα δύο επίπεδα, καθώς και την εξέλιξη της δράσης και τις αξιολογήσεις της αφήγησης, παρατηρούμε ότι, στο τρίτο επίπεδο τοποθέτησης, ο Χασάν παρουσιάζεται ως ένας νεαρός μορφωμένος οικογενειάρχης με δύο μικρά παιδιά, τα οποία προσπαθεί να σώσει από τον πόλεμο. Είναι το παράδειγμα του καλού γιου και του δοτικού ανθρώπου, που θυσιάζεται για το καλό όλης της οικογένειας, η οποία τον χρειάζεται. Αυτό δείχνει πως ο ίδιος εκτιμά τον θεσμό της οικογένειας. Ταυτόχρονα, εμφανίζεται να προσπαθεί να ενταχθεί γρήγορα στα δεδομένα της κοινωνίας υποδοχής, και να γνωρίζει και τον τρόπο που θα τον βοηθήσει να ενταχθεί σε αυτή το συντομότερο δυνατό. Ο τρόπος αυτός είναι να μάθει τη γλώσσα της κοινωνίας υποδοχής, και αυτό κάνει, για να μπορέσει να επικοινωνεί αλλά και να κοινωνικοποιηθεί. Αναπαρίσταται ως φιλόλογος της αγγλικής γλώσσας (δηλαδή μιας γλώσσας κύρους), άρα ως άνθρωπος που μπορεί να καταλάβει πόσο σημαντική είναι η γλώσσα για έναν άνθρωπο που θέλει να ενταχθεί σε μια νέα κοινωνική πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, βοηθάει τους συνανθρώπους του για να μπορέσουν να ενταχθούν και εκείνοι στη νέα πραγματικότητα μαθαίνοντάς τους αγγλικά. Όλες αυτές οι ταυτότητες που αποδίδονται στον Χασάν συντονίζονται με τις κυρίαρχες αξίες του δυτικού κόσμου και τελικά με ηθικές αξίες διαδεδομένες στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό (αφοσίωση στην οικογένεια, μόρφωση, αλληλεγγύη, αφομοίωση στην κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία κλπ.), επιχειρώντας να πετύχουν μια θετική αξιολόγηση από αυτό.

6.4. Ανήλικοι/ες μετανάστες/τριες

Η τελευταία κατηγορία αφηγήσεων αναφέρεται στις εμπειρίες των μικρών μεταναστών/τριών, τους φόβους τους, τη χαρά τους, τα σχέδια τους για το μέλλον και τις επιθυμίες τους. Τα παιδιά μιλούν συνήθως για τη ζωή που έχουν στην Ελλάδα και για το τι περιμένουν από το μέλλον τους:

(4) Σιντάντ, 9 ετών, από το Ιράκ (16/05/2018, πρωτοπρόσωπη αφήγηση)

«Το όνομά μου είναι Σιντάντ και είμαι 9 ετών. Γεννήθηκα στο Σιντζάρ, στο Ιράκ. Ήρθα με την οικογένειά μου στην Ελλάδα και μένω στην ανοιχτή δομή φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων στη Δράμα εδώ και δύο μήνες.

Μου αρέσει πολύ που πηγαίνω στο σχολείο και το αγαπημένο μου μάθημα είναι τα αγγλικά. Αλλά θέλω να συνεχίσω να μαθαίνω και ελληνικά, μου αρέσει πολύ η ελληνική γλώσσα. Όταν μεγαλώσω θέλω να γίνω διερμηνέας!

Δεν έχω ακόμη Έλληνες φίλους αλλά πηγαίνουμε κάθε μέρα μαζί στο σχολείο και στο διάλλειμα παίζουμε μπάλα».

Ανάλυση με βάση το μοντέλο του Labov (1972)

Περίληψη	Σιντάντ, 9 ετών, από το Ιράκ
Προσανατολισμός	- Το όνομά μου είναι Σιντάντ και είμαι 9 ετών. Γεννήθηκα στο Σιντζάρ, στο Ιράκ - με την οικογένειά μου - μένω στην ανοιχτή δομή φιλοξενίας - στη Δράμα - εδώ και δύο μήνες - κάθε μέρα μαζί σχολείο - στο διάλλειμα
Εξέλιξη της δράσης	- Ήρθα με την οικογένειά μου στην Ελλάδα
Αποτελέσματα	- και μένω στην ανοιχτή δομή φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων στη Δράμα εδώ και δύο μήνες. - Δεν έχω ακόμη Έλληνες φίλους αλλά πηγαίνουμε κάθε μέρα μαζί στο σχολείο και στο διάλλειμα παίζουμε μπάλα.
Κλείσιμο	- Αλλά θέλω να συνεχίσω να μαθαίνω και ελληνικά, μου αρέσει πολύ η ελληνική γλώσσα. - Όταν μεγαλώσω θέλω να γίνω διερμηνέας!
Αξιολόγηση	- Μου αρέσει πολύ που πηγαίνω στο σχολείο και το αγαπημένο μου μάθημα είναι τα αγγλικά. - μου αρέσει πολύ η ελληνική γλώσσα - θέλω να γίνω διερμηνέας! - Δεν έχω ακόμη Έλληνες φίλους αλλά πηγαίνουμε κάθε μέρα μαζί στο σχολείο και στο διάλλειμα παίζουμε μπάλα.

Στην αφήγηση αυτή, η εξέλιξη της δράσης είναι σύντομη και αναφέρεται στην άφιξη στην Ελλάδα, ενώ περισσότερη έμφαση δίνεται στην περιγραφή της τρέχουσας κατάστασης του αφηγητή (βλ. στοιχεία προσανατολισμού, αποτελεσμάτων και αξιολόγησης), καθώς και στα σχέδιά του για το μέλλον (βλ. κλείσιμο). Ιδιαίτερη σημασία στην αξιολόγηση θεωρούμε ότι έχει το θαυμαστικό στο αξιολογικό εκφώνημα *θέλω να γίνω διερμηνέας!* το οποίο δηλώνει συναισθήματα όπως ελπίδα και ενθουσιασμό (εκ μέρους του Σιντάντ) και ίσως θαυμασμό (εκ μέρους του ΔΟΜ που επιμελείται την αφήγηση).

Στο πρώτο επίπεδο τοποθέτησης κατά Bamberg (1997, 2004), ο Σιντάντ μάς αποκαλύπτει πως δεν είναι μόνος αλλά έχει έρθει στην Ελλάδα με την οικογένειά του. Τοποθετείται επίσης ως ένα παιδί που επιθυμεί να δημιουργήσει κοινωνικές σχέσεις με

συνομηλίκους/ές του στη χώρα υποδοχής και το προσπαθεί μέσα από τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες (*Δεν έχω ακόμη Έλληνες φίλους αλλά πηγαίνουμε κάθε μέρα μαζί στο σχολείο, στο διάλειμα παίζουμε μπάλα*). Ο επιρρηματικός προσδιορισμός *ακόμη* δηλώνει την αισιοδοξία του ότι θα κάνει και εκείνος κάποια στιγμή φίλους/ές. Επιπλέον, με το να θέλει να γίνει διερμηνέας τονίζει την επιθυμία του να προσφέρει βοήθεια του σε άτομα που βρίσκονται σε παρόμοια θέση με αυτόν και έχουν ανάγκη από βοήθεια στην επικοινωνία.

Ενώ στο πρώτο επίπεδο, ο αφηγητής τοποθετείται σε σχέση με άλλους αφηγηματικούς χαρακτήρες, στο δεύτερο επίπεδο τοποθετείται απέναντι στο αναγνωστικό κοινό της χώρας υποδοχής. Συγκεκριμένα, ο Σιντάντ αυτοπαρουσιάζεται ως ένα ανήλικο παιδί που μένει με την οικογένειά του σε ανοιχτή δομή φιλοξενίας στη Δράμα. Αναφέρει ότι του αρέσει πολύ το σχολείο και πηγαίνει καθημερινά. Κατασκευάζει ενώπιον του κοινού αυτού την ταυτότητα του φιλομαθούς και συνειδητοποιημένου μαθητή που δείχνει να καταλαβαίνει ότι τα αγγλικά είναι μια διεθνής, και άρα χρήσιμη, γλώσσα και ότι τα ελληνικά θα του είναι απαραίτητα για τη ζωή του στις παρούσες συνθήκες. Αυτοπαρουσιάζεται ως άνθρωπος που καταλαβαίνει πόσο σημαντική είναι η επικοινωνία για την καθημερινή του ζωή και για την κάλυψη των αναγκών σε μια χώρα που ως μετανάστης δεν έχει ακόμα τη δυνατότητα να μιλάει «καλά» τη γλώσσα της. Φαίνεται επίσης να καταλαβαίνει πως η γλώσσα, πέρα από το να καλύπτει την ανάγκη της επικοινωνίας, είναι και ένα μέσο που βοηθάει στην ένταξη, η οποία τον απασχολεί ιδιαίτερα.

Στο τρίτο επίπεδο, όπου συνθέτουμε αναλύσεις από τα προηγούμενα επίπεδα και από το κλείσιμο και την αξιολόγηση κατά Labov (1972), παρατηρούμε ότι ο Σιντάντ, αν και μικρής ηλικίας, προβάλλεται ως άνθρωπος με συγκεκριμένους επαγγελματικούς στόχους: δεν είναι ένα παιδί που θέλει απλά να μεγαλώσει και να δουλεύει σε περιστασιακές δουλειές. Η προτίμησή του στην αγγλική γλώσσα, που διαθέτει υψηλό κύρος διεθνώς, κατασκευάζει για εκείνον μια «διεθνή» ταυτότητα. Επίσης, κατασκευάζει την ταυτότητα ενός ανθρώπου κοινωνικού και πρόθυμου να κάνει φιλίες με τους/τις συνομηλίκους/ές του και όχι ενός ανθρώπου που αποφεύγει να κάνει φίλους/ές από τον πλειονοτικό πληθυσμό: είναι αισιόδοξος ότι θα κάνει φίλους/ές από τον ντόπιο πληθυσμό και ότι οι κοινωνικές του σχέσεις δεν θα περιορίζονται στην κοινότητα των ομοεθνών του. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με στερεοτυπικές αντιλήψεις που θέλουν τους/τις μετανάστες/τριες να συγχρωτίζονται αποκλειστικά με ομοεθνείς τους, ιδίως σε σχολικά περιβάλλοντα αλλά όχι μόνο εκεί. Η δήλωση του Σιντάντ ότι του αρέσουν πολύ τα ελληνικά συμβάλλει στην κατασκευή της ταυτότητας του ανθρώπου που είναι διατεθειμένος να κάνει σημαντικά βήματα ενσωμάτωσης (ή και αφομοίωσης) προς την κοινότητα υποδοχής. Εν ολίγοις, η αφήγηση του Σιντάντ συμβάλλει στο να παρουσιαστεί αυτός ως ένα «παιδί σαν όλα τα άλλα», το οποίο ταυτόχρονα επιθυμεί να ενισχύσει τους δεσμούς του με τη χώρα υποδοχής και έχει ήδη από αυτή την ηλικία συγκεκριμένα (και ίσως, από μια άποψη, φιλόδοξα) σχέδια για το μέλλον. Εν ολίγοις, οι ταυτότητες που κατασκευάζει απηχούν αξίες που είναι μέρος της ηθικής του ελληνικού αναγνωστικού κοινού, όπως είναι η κοινωνικότητα, η εκπαίδευση, η γλωσσομάθεια και η ειδικά η γλωσσική αφομοίωση προς την πλειονότητα, οι επαγγελματικοί στόχοι και η προσπάθεια για ένα καλύτερο μέλλον.

7. Συζήτηση και συμπεράσματα

Λόγω των μεταναστευτικών μετακινήσεων των τελευταίων ετών προς την Ευρώπη και τον δυτικό κόσμο ευρύτερα, η κοινωνιογλωσσολογική έρευνα έχει στρέψει το ενδιαφέρον της σε θέματα μεταναστευτικών ταυτοτήτων, και συγκεκριμένα στο πώς οι μετανάστες/τριες κατασκευάζουν τις ταυτότητές τους μέσα από τον (αφηγηματικό) λόγο

τους και διαπραγματεύονται καινούργιους ρόλους και τοποθετήσεις στις χώρες υποδοχής (βλ. ενότητα 3). Ο λόγος πλειονοτικών ατόμων ή φορέων σχετικά με τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς έχει επίσης προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών/τριών, ιδιαίτερα όσον αφορά τις αναπαραστάσεις των μεταναστών/τριών και τις στερεοτυπικές και συχνά ρατσιστικές αντιλήψεις που συνδέονται με αυτούς/ες (βλ., μεταξύ άλλων, Archakis et al. 2018, Tsakona et al. 2020 και τις παραπομπές που δίνονται εκεί).

Τα δεδομένα που εξετάστηκαν στην παρούσα μελέτη βρίσκονται, θα λέγαμε, στο ενδιάμεσο αυτών των δύο ερευνητικών τάσεων: πρόκειται για ιστορίες μεταναστών/τριών σχετικά με τη ζωή τους στη χώρα καταγωγής ή/και υποδοχής, το ταξίδι τους από τη μια στην άλλη, τις εμπειρίες που συνοδεύουν όλα αυτά, καθώς και τους στόχους που οι μετανάστες/τριες θέτουν για το μέλλον. Ταυτόχρονα, οι αφηγήσεις αυτές φέρουν τη σφραγίδα της διαμεσολάβησης του ΔΟΜ, αφού ο ΔΟΜ τις καταγράφει, τις μεταφράζει, τις επιμελείται και τελικά τις δημοσιεύει στην επίσημη ιστοσελίδα του. Η διαμεσολάβηση αυτή είναι εμφανής περισσότερο (π.χ. στις τριτοπρόσωπες αφηγήσεις) ή λιγότερο (π.χ. στις πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις). Συνεπώς, η παρούσα ανάλυση στηρίχθηκε στην προϋπόθεση ότι οι μεταναστευτικές ταυτότητες που κατασκευάζονται στο υπό εξέταση υλικό δεν μπορούν να προέρχονται αποκλειστικά ούτε από τους/τις ίδιους/ες τους/τις μετανάστες/τριες ούτε από τους ανθρώπους του ΔΟΜ, αλλά από τη συνέργεια των δύο. Όπως προαναφέραμε (βλ. ενότητα 5), οι περισσότεροι/ες αφηγητές/τριες ενδέχεται να μη μιλούν την ελληνική γλώσσα, οπότε πολύ πιθανόν η αρχική μορφή των αφηγήσεων να ήταν στα αγγλικά ή στις γλώσσες καταγωγής τους. Οι αφηγήσεις αυτές κατά πάσα πιθανότητα μεταφράστηκαν στα ελληνικά από τους/τις μεταφραστές/τριες του ΔΟΜ και διαμορφώθηκαν σε γραπτή μορφή με σκοπό να δημοσιευτούν στην ιστοσελίδα του. Οπότε θα λέγαμε πως οι αφηγήσεις, μολονότι πρέπει να βασίζονται στον λόγο των μεταναστών/τριών, έχουν υποστεί κάποια επεξεργασία μέχρι την τελική μορφή τους, που εμείς έχουμε τη δυνατότητα να διαβάσουμε στο διαδίκτυο.

Με στόχο τη διερεύνηση των μεταναστευτικών ταυτοτήτων χωρίσαμε τις αφηγήσεις του υλικού μας σε κατηγορίες με βάση το περιεχόμενό τους και τις αναλύσαμε σύμφωνα με τα μοντέλα του Labov (1972) και του Bamberg (1997, 2004). Στην πρώτη κατηγορία, οι αφηγήσεις προέρχονται από ανθρώπους που επιλέγουν να μετακινηθούν από την Ελλάδα σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Σε αυτές συνήθως βλέπουμε να προβάλλεται η εικόνα του οικογενειάρχη ανθρώπου σύμφωνα με το δυτικό πρότυπο, και συγκεκριμένα του πατέρα που επιθυμεί ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά του, καθώς όλη η οικογένεια φαίνεται να είναι πολύ ταλαιπωρημένη από το μεγάλο ταξίδι που είχαν μέχρι να φτάσουν στην Ελλάδα και από το εχθρικό περιβάλλον που αντιμετώπιζαν στη χώρα καταγωγής τους. Παρόλα αυτά όμως, οι πρωταγωνιστές/τριες των αφηγήσεων επιθυμούν να αφήσουν πίσω τους όλα τα προβλήματα που αντιμετώπισαν στο παρελθόν και να αφοσιωθούν στο δικό τους μέλλον αλλά και της οικογένειάς τους. Μέσα δηλαδή από τέτοιου είδους αναπαραστάσεις γίνεται προσπάθεια να ελαχιστοποιηθεί η αίσθηση της απειλής που συχνά συνδέεται με στερεοτυπικό και ρατσιστικό τρόπο με τους/τις μετανάστες/τριες.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει αφηγήσεις από ανθρώπους που επέστρεψαν στις χώρες καταγωγής τους. Εδώ τονίζεται ιδιαίτερα η βοήθεια που τους προσέφερε ο ΔΟΜ για να κάνουν ένα νέο ξεκίνημα. Η επιστροφή τους φαίνεται να συνοδεύτηκε από επιτυχία, ενώ οι ταυτότητες που οικοδομούνται είναι αυτές των επιτυχημένων επαγγελματιών που ονειρεύονται να επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους λόγω οικονομικού κέρδους. Άρα και σε αυτή την κατηγορία είναι σαφής η θετική αναπαράσταση και

αξιολόγηση των μεταναστών/τριών, ακόμη και αν αυτοί/ές καταλήγουν να μην εγκαθίστανται μόνιμα στην Ελλάδα.

Η τρίτη κατηγορία αφορά αφηγήσεις όσων επιλέγουν την Ελλάδα ως χώρα διαμονής και έχουν κάνει αιτήσεις ασύλου. Οι μετανάστες/τριες αυτοί/ές ξεκινούν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η οποία έχει ως στόχο όχι μόνο την επικοινωνία αλλά και την ένταξη και ενδεχομένως τελικά την αφομοίωσή τους στην κοινότητα υποδοχής. Οι μετανάστες/τριες συχνά γνωρίζουν ήδη την αγγλική γλώσσα, γεγονός που τους προσδίδει μια διεθνή ταυτότητα και αξιολογείται θετικά από το ελληνικό ακροατήριο, καθώς τα αγγλικά είναι μια γλώσσα με υψηλό κύρος διεθνώς. Όπως και στην πρώτη κατηγορία, αυτοί/ές ζητούν μια ασφαλή ζωή, καθώς προέρχονται συνήθως από χώρες που βρίσκονται σε κατάσταση πολέμου. Οι αφηγητές/τριες της κατηγορίας αυτής κατασκευάζονται ως άνθρωποι με «καλή θέληση» και «προοπτικές».

Στην τέταρτη κατηγορία με τις αφηγήσεις των ανήλικων μεταναστών/τριών, έμφαση δίνεται στην εκπαίδευση των παιδιών αυτών στα ελληνικά σχολεία, στις κοινωνικές τους σχέσεις με τους/τις ντόπιους/ες και στην ικανοποίηση που αισθάνονται τα ίδια (αλλά και οι γονείς τους, βλ. Αλίαϊ 2019: 51-55) για όλα αυτά. Η εκπαίδευση για αυτά τα παιδιά αναπαρίσταται και αξιολογείται θετικά ως τρόπος ένταξης και τελικά αφομοίωσης προς στην ελληνική γλώσσα και κοινωνία. Τα παιδιά παρουσιάζονται ως «όμοια» με όλα τα υπόλοιπα παιδιά, με «ίδιες» ανάγκες, σα να μη διαφέρουν σε τίποτα από αυτά. Είναι όμοια δηλαδή με τα «δικά μας» παιδιά και υπονοείται ότι σε κανένα παιδί δεν αξίζει ένα αβέβαιο μέλλον.

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στις αξιολογήσεις του υλικού μας, παρατηρούμε ότι τονίζονται οι δυσκολίες που πέρασαν οι μετανάστες/τριες κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ή της διαμονής τους στην Ελλάδα, χωρίς ωστόσο να δίνονται πολλές πληροφορίες για τους λόγους εγκατάλειψης των χωρών καταγωγής. Πιθανή έμφαση στην περιγραφή των συνθηκών στις χώρες καταγωγής ίσως να αποπροσανατόλιζε την προσοχή από τα τρέχοντα προβλήματα των μεταναστών/τριών και τελικά να έδινε αφορμή για μεγαλύτερη αποστασιοποίηση στο αναγνωστικό κοινό, που πιθανώς δεν γνωρίζει ή δεν ενδιαφέρεται για τις πολιτικοκοινωνικές συνθήκες των χωρών προέλευσής τους. Αντίθετα, η έμφαση στις δυσκολίες που πέρασαν και ακόμα βιώνουν οι μετανάστες/τριες μπορεί δυνητικά να προκαλέσει στους/στις αναγνώστες/τριες το συναίσθημα του οίκτου, της αλληλεγγύης και την ανάγκη προστασίας αυτών των ανθρώπων, ενώ παράλληλα ενδεχομένως μετριάζει το αίσθημα της απειλής. Ταυτόχρονα, οι αξιολογήσεις των αφηγήσεων αφορούν και ταυτότητες που αποτιμώνται θετικά στην κοινότητα υποδοχής, όπως η εργατικότητα, ο προσανατολισμός αφενός προς την οικογένεια και αφετέρου προς την κοινότητα υποδοχής και η επιθυμία για ενσωμάτωση, ίσως και για αφομοίωση σε αυτή. Θα λέγαμε λοιπόν, επιχειρώντας μια γενίκευση, ότι οι αφηγητές/τριες κατασκευάζουν μεταναστευτικές ταυτότητες που συνάδουν με την ηθική του ελληνικού αναγνωστικού κοινού στο οποίο απευθύνονται και το οποίο θέλουν να ευαισθητοποιήσουν σε θέματα μετανάστευσης (βλ. επίσης Gómez-Estern & de la Mata Benítez 2013: 352, De Fina 2018 στην ενότητα 3).

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι στα δεδομένα μας δεν συναντήσαμε καθόλου αναφορές στις θρησκευτικές ταυτότητες των αφηγητών/τριών. Θεωρούμε ότι αυτό μπορεί να σχετίζεται με την ισλαμοφοβία που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στον δυτικό κόσμο. Λόγω των στερεοτύπων που έχουν δημιουργήσει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για τους/τις μουσουλμάνους/ες και με αφορμή τις διάφορες τρομοκρατικές επιθέσεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο, τα δυτικά κράτη είναι πολύ επιφυλακτικά με όσους/ες φέρουν την ισλαμική ταυτότητα (βλ. μεταξύ άλλων Moore et al. 2008). Για αυτόν ίσως τον λόγο, και θέλοντας να αποφύγει τέτοιου είδους επιφυλακτικές αξιολογήσεις και αντιδράσεις, ο ΔΟΜ προτιμά να μην αναφέρει καν τις θρησκευτικές ταυτότητες των μεταναστών/τριών

που συνδράμει. Υποθέτουμε ότι τις αποσιωπά παρόλο που το κομμάτι της θρησκείας είναι συνήθως ένα σημαντικό μέρος του πολιτισμού και των παραδόσεων αυτών των ανθρώπων. Προσπαθεί, όπως είδαμε παραπάνω, να προσελκύσει πιο πολύ τον οίκτο και την αλληλεγγύη των πλειονοτικών πληθυσμών για τους/τις μετανάστες/τριες ή, έστω και μέχρι ένα σημείο, την ταύτιση με αυτούς/ές, δίνοντας έμφαση σε τυχόν ομοιότητες παρά στις διαφορές, όπως είναι εν προκειμένω οι θρησκείες ή η αθεΐα των δυτικών χωρών σε αντιπαράθεση με τις θρησκείες των μεταναστών/τριών.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, δίνοντας έμφαση στις ταυτότητες που κατασκευάζονται για τους/τις μετανάστες/τριες από τους/τις ίδιους/ες ή/και τον ΔΟΜ, αφήσαμε αναγκαστικά στην άκρη (ενδεχομένως προς περαιτέρω διερεύνηση στο μέλλον) τις ταυτότητες που κατασκευάζονται για τον ΔΟΜ από τον ίδιο ή από τους/τις ωφελούμενους/ές του. Τα ίδια ενδεχομένως αναλυτικά εργαλεία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και σε ένα τέτοιο ερευνητικό εγχείρημα. Η παρούσα ανάλυση επιβεβαίωσε τη χρηστικότητα και την αποτελεσματικότητα του μοντέλου του Labov (1972) για την ανάλυση αφηγήσεων ακόμη και από τον γραπτό λόγο. Ειδικά οι κατηγορίες της αξιολόγησης, της εξέλιξης της δράσης και του κλεισίματος αναδείχθηκαν σημαντικές για την ιχνηλάτηση των μεταναστευτικών ταυτοτήτων που κατασκευάζονται αφηγηματικά.

Πιο σύνθετη στην πράξη ήταν η εφαρμογή του μοντέλου του Bamberg (1997, 2004) για την αφηγηματική κατασκευή ταυτοτήτων, δεδομένου ότι, στον βαθμό που μπορούμε να γνωρίζουμε, αυτό στηρίζεται κυρίως σε προφορικές αφηγήσεις, όπου ο/η αφηγητής/τρια έχει τη δυνατότητα να διεπιδρά άμεσα με το κοινό του, οπότε στο δεύτερο επίπεδο ανάλυσης τοποθετείται σε σχέση με αυτό. Κατά την ανάλυση του παρόντος υλικού, θεωρήσαμε ότι στις πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις (βλ. παραδείγματα 1 και 4) οι μετανάστες/τριες τοποθετούνται, ουσιαστικά αυτοπαρουσιάζονται, ενώπιον του ελληνικού αναγνωστικού κοινού, προσπαθώντας να εκμαιεύσουν τη θετική του αξιολόγηση και το υποστηρικτικό ενδιαφέρον του, σε μια χρονική περίοδο που το μεταναστευτικό ζήτημα διχάζει τον πλειονοτικό πληθυσμό και προκαλεί αρνητικές αντιδράσεις στην Ελλάδα (και αλλού, βλ. μεταξύ άλλων De Fina 2000: 131-132, 139-140, 154, 2018). Στις δε τριτοπρόσωπες αφηγήσεις (βλ. παραδείγματα 2-3), η τοποθέτηση γίνεται και πάλι προς το ίδιο κοινό και με τους ίδιους στόχους, ωστόσο αυτή τη φορά ο ΔΟΜ είναι αυτός που παρουσιάζει τους/τις μετανάστες/τριες ενώπιον του ελληνικού αναγνωστικού κοινού, καθώς παίρνει τον λόγο για να δώσει πληροφορίες για αυτούς/ές και να πει τις ιστορίες τους. Παρά το γεγονός ότι οι υπό εξέταση αφηγήσεις είναι γραπτές και μονολογικές, οι μετανάστες/τριες με τον έναν ή τον άλλο τρόπο συστήνονται στους/στις αναγνώστες/τριες, κάτι που συνήθως δεν συμβαίνει ακριβώς έτσι ή τόσο ρητά σε πρωτοπρόσωπες προφορικές ή συνομιλιακές αφηγήσεις μεταξύ οικείων.⁵

Τέλος, επιχειρώντας να επεκτείνουμε τον παρόντα προβληματισμό, θα μπορούσαμε να συγκρίνουμε τα ευρήματά μας με άλλα προερχόμενα από προφορικό υλικό μέσα από συνεντεύξεις με τους/τις ίδιους/ες τους/τις μετανάστες/τριες χωρίς τη διαμεσολάβηση του ΔΟΜ ή άλλου οργανισμού. Οι αφηγήσεις του ΔΟΜ έχουν υποστεί κάποιου είδους επεξεργασία πριν τη δημοσίευσή τους στο διαδίκτυο. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον γενικότερα να δούμε την κατασκευή των ταυτοτήτων κατευθείαν από τη σκοπιά των μεταναστών/τριών και να αποτυπώσουμε τις ταυτότητες που αναδύονται σε αυτές.

⁵ Για εφαρμογή των μοντέλων σε γραπτές τριτοπρόσωπες αφηγήσεις, βλ. επίσης Αρχάκης & Τσάκωνα (2011: 128-154).

Βιβλιογραφία

- Αλίαϊ, Ρ. 2019. Ανάλυση μεταναστευτικών αφηγήσεων: Κατασκευή μεταναστευτικών ταυτοτήτων στην ιστοσελίδα του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης. Διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Αρχάκης, Α. 2020. *Από τον εθνικό στον μετα-εθνικό λόγο: Μεταναστευτικές ταυτότητες και κριτική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. 2011. *Ταυτότητες, αφηγήσεις και γλωσσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ali, L. & Sonn, C. C. 2010. Constructing identity as a second-generation Cypriot Turkish in Australia: The multi-hyphenated Other. *Culture and Psychology* 16 (3), 416-436.
- Archakis, A., Lampropoulou, S. & Tsakona, V. 2018. "I'm not racist but I expect linguistic assimilation": The concealing power of humor in an anti-racist campaign. *Discourse, Context and Media* 23, 53-61.
- Archakis, A. & Tsakona, V. 2013. Sociocultural diversity, identities, and critical education: Comparing conversational narratives at school. *Critical Literacy: Theories and Practices* 7 (1), 48-62.
- Bamberg, M. 1997. Positioning between structure and performance. *Journal of Narrative and Life History* 7, 335-342.
- Bamberg, M. 2004. Form and functions of 'slut-bushing' in male identity construction in 15-year-olds. *Human Development* 47, 331-353.
- Bamberg, M. 2011. Narrative practice and identity navigation. In J. A. Holstein & J. F. Gubrium (eds) *Varieties of Narrative Analysis*. London: Sage, 99-124.
- Baynham, M. & De Fina, A. 2017. Narrative analysis in migrant and transnational contexts. In M. Martin-Jones & D. Martin (eds) *Researching Multilingualism: Critical and Ethnographic Perspectives*. London: Routledge, 31-45.
- Benwell, B. & Stokoe, E. 2006. *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bruner, J. 1986. *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. 1990. *Acts of Meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. 1999. Self-making and world-making: Wie das Selbst und seine Welt autobiographisch hergestellt werden. *Journal für Psychologie* 7, 11-21.
- Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Δ. 2011. *Κείμενο και επικοινωνία*. Αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Πατάκης.
- ΔΟΜ 2018. Ιστορίες. Διαθέσιμο στο: <https://greece.iom.int/el/ιστορίες>
- ΔΟΜ 2020. Στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <https://greece.iom.int/el/στην-ελλάδα>
- De Fina, A. 2000. Orientation in immigrant narratives: The role of ethnicity in the identification of characters. *Discourse Studies* 2 (2), 131-157.
- De Fina, A. 2003. *Identity in Narrative: A Study of Immigrant Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- De Fina, A. 2006. Group identity, narrative and self-representations. In A. De Fina, D. Schiffrin & M. Bamberg (eds) *Discourse and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 351-375.
- De Fina, A. 2014. Positioning level 3: Connecting local identity displays to macro social processes. *Narrative Inquiry* 23 (1), 40-61.
- De Fina, A. 2015. Narrative and identities. In A. De Fina & A. Georgakopoulou (eds) *The Handbook of Narrative Analysis*. Chichester: Wiley Blackwell, 352-368.
- De Fina, A. 2018. What is your dream? Fashioning the migrant self. *Language and Communication* 59, 42-52.
- Georgakopoulou, A. & De Fina, A. 2012. *Analyzing Narrative: Discourse and Sociolinguistic Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, I. 1981. *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gómez-Estern, B. M. & de la Mata Benítez, M. L. 2013. Narratives of migration: Emotions and the interweaving of personal and cultural identity through narrative. *Culture and Psychology* 19 (3), 348-368.
- Hall, K. 1995. Lip service on the fantasy lines. In K. Hall & M. Bucholtz (eds) *Gender Articulated: Language and the Socially Constructed Self*. New York: Routledge, 183-216.

- Hicks, J. 2017. Grand Challenges Immigrant Stories Project: A current summary and reflection. University Of Minnesota. Available at: <http://hdl.handle.net/11299/189604>
- Karachaliou, R., Tsakona, V., Archakis, A. & Ralli, A. 2018. Constructing the hybrid identity of the “Stranger”: The case of Greek immigrants in Canada. *Tertium Linguistic Journal* 3 (1), 127-152.
- Koven, M. 2015. Narrative and cultural identities: Performing and aligning with figures of personhood. In A. De Fina & A. Georgakopoulou (eds) *The Handbook of Narrative Analysis*. Chichester: Wiley Blackwell, 388-407.
- Labov, W. 1972. *Language in the Inner City: Studies in Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Moore, K., Mason, P. & Lewis, J. 2008. Images of Islam in the UK: The representation of British Muslims in the national print news media 2000-2008. Cardiff University. Available at: <http://orca.cf.ac.uk/53005/1/08channel4-dispatches.pdf>
- Norrick, N. R. 2000. *Conversational Narrative: Storytelling in Everyday Talk*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Ροντιέ, Κ. (με τη συμμετοχή της Κ. Πορτβέν). 2016. *Μετανάστες και πρόσφυγες: Απαντήσεις σε αναποράσιτους, ανήσυχους και επιφυλακτικούς*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Sowards, S. & Pineda, R. 2013. Immigrant narratives and popular culture in the United States: Border spectacle, unmotivated sympathies, and individualized responsibilities. *Western Journal of Communication* 77 (1), 72-91.
- Taylor, C. 1989. *Sources of the Self: The Making of Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tsakona, V., Karachaliou, R. & Archakis, A. 2020. Liquid racism in the Greek anti-racist campaign #StopMindBorders. *Journal of Language Aggression and Conflict*. Available at: <https://doi.org/10.1075/jlac.00036.tsa>
- White, H. 1980. The value of narrativity in the representation of reality. *Critical Inquiry* 7 (1), 5-28.